foto noviny

65/23
Štvrťročník
o fotografickom dianí
na Slovensku

NinaRoeder | GlasundGlas | **2020**

Stredoeurópsky dom fotografie,
Prepoštská 4, P. O. Box 290, 814 99 Bratislava

www.sedf.sk

65/23

Fotonoviny

štvrťročník

číslo 4/2023

Dátum tlače:
15. 10. 2023

Adresa redakcie:
FOTOFO
Stredoeurópsky dom fotografie
Prepoštská 4, P. O. Box 290,
814 99 Bratislava
IČO 30 811 911

Šéfredaktorka:
Zuzana Pustaiová

Grafický návrh layoutu:
Jakub Tóth, Lukáš Kollár

Dtp: Jarmila Zdráhalová

Jazyková úprava:
Zuzana Mojžišová

Tlačiareň:
FO ART, s. r. o.
www.foart.sk
Prešovská 45
821 02Bratislava

Kontakt:
fotonoviny@gmail.com

Vydáva:
Stredoeurópsky dom
fotografie

ISSN:
1337–6454

Evidenčné číslo:
EV 5793/19

Cena:
0,50 €

Koniec fotografie?

Keď v roku 1840 francúzsky maliar Paul Delaroche (1797 – 1856) prvýkrát uvidel dagerotypiu, vyhlásil dnes už slávnu vetu: „Od dnes je maľba mŕtva." Maľba s príchodom fotografie neumrela, no toto nové médium otvorilo dvere k uvoľneniu zaužívaných maliarskych konvencií a prinieslo nespočetné množstvo nových smerov, výziev a priestor na posun vnímania média.

Veľký rozruch rozpútalo tohtoročné udeľovanie prestížneho ocenenia Sony World Photography Award, ktoré sa uskutočnilo v apríli 2023. Nemecký fotograf Boris Eldagsen, ktorý vyhral kategóriu Creative, odmietol prevziať cenu s odôvodnením, že na vytvorenie svojej fotografie použil generátor obrázkov s umelou inteligenciou. Svoje odmietnutie odôvodnil tvrdením, že obrazy vytvorené AI a fotografia by si nemali navzájom konkurovať, pretože sú to dve odlišné entity.

Jeho obraz s názvom PSEUDOMNESIA | The Electrician (2022) zachytáva portrét dvoch žien z rôznych generácií a pripomína rodinný portrét z 40. rokov 20. storočia. Celý obraz pohlcuje desivá atmosféra, kompozícia postáv i chyby pripomínajúce chyby kolódiovej vrstvy sa tu podporujú. Obraz je niečím zvláštny, podivný. Eldagsen v skutočnosti vytvoril tento portrét pomocou zadania kľúčových hesiel do generátora DALL-E 2 vyvinutého spoločnosťou OpenAI.

Išlo o historický moment, keď obraz vytvorený umelou inteligenciou získal ocenenie v medzinárodnej FOTOGRAFICKEJ súťaži. Cieľom autora bolo okrem iného zistiť, či sú takéto súťaže pripravené na vstup AI, a jeho výhra bola iba potvrdením, že nie sú.
Vývoj AI prebieha posledné roky veľmi rýchlym tempom. Voľne prístupné generátory obrazov sa rozšírili predovšetkým v roku 2022 a nadalej prechádzajú viacerými vývojovými updatami a zdokonaleniami.

Sprístupnenie AI využil v tvorbe aj lotyšský umelec Arnis Balcus. Na projekt Latvia via AI Balcus využil tri softvéry na generovanie obrázkov – DeepAI, DALL-E a Stable Diffusion, ktorým zadal 31 jednoduchých hesiel definujúcich lotyšskú spoločnosť; napríklad: ľudia, príroda, tanec, šport, politika či budúcnosť. Softvéry mu vygenerovali ich umelý pohľad na krajinu a jej spoločnosť. Niektoré obrazy pôsobia veľmi znepokojujúcim dojmom, iné pripomínajú katastrofické scenáre, ďalšie naopak prekypujú vtipom. To, čo ich spája, je však nedokonalosť až bizarnosť. Latvia via AI sa stala kľúčovým projektom deviateho ročníka experimentálneho fotografického festivalu v lotyšskej Rige a zároveň prvého festivalu prezentujúceho IBA obrazy generované AI. Počas festivalu Riga Photo Month 2023 Balcus každý deň deinštaloval a nainštaloval novú výstavu reprezentujúcu jedno heslo definujúce lotyšskú spoločnosť cez „oko" AI.

Boris Eldagsen | PSEUDOMNESIA | The Electrician | promptography | 2022 | courtesy of Photo Edition Berlin

Obrazy generované AI sa neobjavujú len v zahraničných kontextoch, ale i v našich lokálnejších. Dôkazom toho je aj výstava Masky na multižánrovom festivale Hradby Samoty. Kurátor výstavy Omar Mirza tu nesiahal len po tradičných médiách, ale medzi mnohými vystavujúcimi autormi a autorkami bola prezentovaná stroboskopická inštalácia od poľského autora Wojciecha Kucharczyka. Kucharczyk v diele Behind The Mask of Reality využíva tisícky obrazov generovaných AI a vytvára z nich pohyblivé video meniacich sa masiek širokého spektra ľudí na rôznych miestach po celom svete. Obrazy doplnené rytmickou hudbou diváka vtahujú do stroboskopického zážitku.

Kým prvé dva spomínané projekty sú výrazne odlišné, veľa autorov získava z AI obdobné realistické ilustrácie, ktoré môžeme nazvať kybernetickými konštruktmi s ľudským rukopisom. Mnoho týchto obrazov charakterizuje určitá podivnosť, strašidelnosť, surreálnosť či absurdnosť. Ako príklady si môžeme uviesť už spomínaného Kucharczyka, projekt@bestiarioamericano od Pabla Corrala Vegu alebo Matúša Tótha vystupujúceho pod pseudonymom Tin Brain.

Kam sa posunie fotografia po AI? Na to dnes asi nedokážeme odpovedať. Jedna strana spoločnosti sa prikláňa ku koncu fotografie a začiatku éry obrazov generovaných umelou inteligenciou, druhá strana túto zmenu naopak vníma ako prechod do nového veku fotografie. Každopádne, história nás naučila, že technologický pokrok prináša zmenu a priestor na objavovanie nových, doposiaľ nepoznaných foriem média.

Zuzana Pustaiová
šéfredaktorka

fond na podporu umenia

Časopis z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.
Fond je hlavným partnerom projektu.

TROJEXPOZÍCIA

Je leto a moja myseľ má dovolenku. Alebo sa iba tak tvári. Je náročné vypnúť v sebe pozorovanie a všetky poryvy ega, ktoré sa konštantne potrebuje porovnávať a sebautvrdzovať. Koľko sekúnd/minút sme schopní kráčať mestom a dívať sa bez toho, aby sme posudzovali? Dá sa vôbec videnie oddeliť od premýšľania? Videnie od neustáleho hľadania záberu? Kladiem dookola jednu nohu pred druhú a uvedomujem si, že ani schopnosť pomenovať, nad čím a ako premýšľam, nie je zárukou svetového mieru a všeobjímajúcej lásky a že je asi zbytočné premýšľať nad vecami, ktoré neviem zmeniť.
V hlave mi vŕta, kde je tá hranica, že niečo robíme, lebo to tvorí našu bytostnú prirodzenosť a jednoducho to musíme robiť, a tým, že potrebujeme, aby naša práca bola videná? Existuje vôbec? Či už je to tak, alebo onak, tušíme, že jedinou zmysluplnou hrou uprostred našej nahraditeľnosti umelou inteligenciou je byť lepší ako naše včerajšie ja.

Veronika Marek Markovičová, fotografka a kurátorka

Plaketa sondy Pioneer 10 | **25. 2. 1972** | Zdroj: NASA/HQ

Správa o človeku

Nočná obloha predstavuje zážitok času presahujúci ľudskú mierku. Hviezdy a planéty vzdialené svetelné roky od Zeme i od seba navzájom sa „skutočne fyzicky" vo vesmírnom priestore nachádzajú na pozíciách odlišných od ich pozemského „teraz" ich svetelnej stopy. Okrem nich však možno zo zemskej perspektívy s dostatkom optického vybavenia vidieť aj vesmírnu stanicu ISS, myriády satelitov výskumných projektov, komerčných subjektov, ako i stroje od Starlink pre osobnú (s)potrebu rýchleho internetu kdekoľvek na Zemi. Pozorovanie, sebapozorovanie a potreba sebaprezentácie si nachádzajú svoje miesto od sociálnych médií až po nebeskú klenbu. Ostatne i vesmírne misie Pioneer 10 a 11 v r. 1972 – 1973 niesli do vesmíru aj vyobrazenia človeka, jeho života v biologickom i komunitnom zmysle, ktoré v prípade stretnutia s mimozemskou inteligentnou civilizáciou majú podať správu o Zemi.

Tok obrazov a vizuálnych informácií o nás sa neustále zrýchľuje a kvantitatívne rastie. Pozorujeme, a zároveň sme pozorovaní, pričom stroje, s ktorými túto činnosť vykonávame, získavajú stále väčšiu procesnú autonómiu (drony, fotopušky, satelitné snímky, Google Street View...). Generovanie vizuálov s pomocou umelej inteligencie na základe naakumulovaných obrazov a ich metadát predstavuje komplexnejšiu úroveň organizácie vizuálnych vedomostí v podobe recyklácie obrazov. Posledných 8 – 9 rokov sú tieto metódy prístupné aj širšej verejnosti. Kulminácia zažívajú v podobe nástrojov typu Stable Diffusion či Midjourney v r. 2021 – 2023. Časť verejnosti používa tieto nástroje takmer ako orákulá k budúcnosti či sa snaží potvrdiť stereotypy o tom, akí sme, alebo na základe datasetov a ich zaujatosti uvažuje, akí by sme mali byť. Zrod fotografie v 19. storočí pripomína túto situáciu, i keď vtedajšie očakávania tematizovali stratu duše, stratu aury, či práve naopak zobrazovanie duchov. Informatici však uvažujú, či dnešné stochastické papagáje – LLM a GAN generátory – neprestanú úplne fungovať, keď začnú recyklovať výstupy samých seba, bez vstupu ľudsky vytvorených vizuálov.

Dívajúc sa na zhluky kovových objektov pomedzi hviezdy a galaxie, zrazu prichádza otázka, či je táto situácia vstupu umelej inteligencie do nášho vizuálneho univerza možno šancou. Šancou hľadania novej ľudskej autentickosti (seba)videnia. Ak je možné vytvoriť dokonale idylické vizuály o sebe a o iných na počkanie, bez ľudského stretnutia, iba na základe zozbieraných dát, môžeme túto úlohu prenechať umelej inteligencii a nechať ju bežať v nekonečnej slučke vytvárania dokonalých obrazov, ich „obdivovaniu" a „strojovému učeniu" sa z nej. Pre ľudí tak môže vzniknúť priestor pre osobnú autenticitu v mori sebaprezentácie, priestor nepredvídateľnosti, nevypočítateľnosti a nemožnosti komodifikácie života.

Martina Šimkovičová
fotografka, výtvarníčka, pedagogička

Ralph Gibson | Z cyklu Dni pri mori | **1974** | Zdroj: British Journal of Photography

Unavený slnkom

Ralph Gibson (1939) je už dávno klasikom severoamerickej scény. A mám jeho tvorbu i veľmi rád. Svojím spôsobom mi pred veľa rokmi otvoril cestu k fotografii ako umeleckému médiu. Na snímke vidíme torzo muža, ženy? Tmavej pleti alebo len slnkom spálenej? Ostré svetlo, ešte viac zvýraznené kontrastným pozitívnym procesom. Divák skoro prižmúri oči. Vyžehlená košeľa, starostlivo vyhrnutý rukáv. Zdá sa, akoby sa s niekým rozprával, pozorne počúval. Ak u nás je takýto deň (pri vode?) teraz už spájaný skôr s neformálnym tričkom a bermudami, voľakedy to bývalo inak. Možno je to ale len z výletu v otvorenej krajine. Estetikou môže fotografia niekomu pripomenúť videoklip k megahitu Wonderful Life (https://www.youtube.com/watch?v=u1ZoHfZACA&ab_channel=BlackVEVO) a postavu speváka Blacka (môjho rovesníka). Navyše je tu i trochu surreálna, vlastne Gibsonova častá téma – erotika –, niekedy až vo veľmi explicitných polohách.

Dostatok, ak nie až prebytok svetla a vysoká zrnitosť fotografie naznačujú, že išlo asi o menší výrez z negatívu. Výkon fotografa je v tomto prípade teda skôr v „postprocessingu" než v práci s fotoaparátom. Je to suverénne rozhodnutie tvorcu takto fotografiu komponovať, ostatne „useknutosť" je i výrazný znak Gibsonovho rukopisu. Teoreticky by podkladom mohla byť aj banálna rodinná snímka z dovolenky. Je to jedno. Fotografa robí výsledok. A tu je i istý problém s „objavovaním" fotografov, teda keď sa niekto prehŕňa nikdy nevyužitými negatívmi a vybavený dnešnou „skúsenosťou" ich selektuje a nazváčšuje. Ak nerobí výrez, stále nie je isté, či formát negatívu nie je len daňou za použitú techniku a autor by pri ňom asi neostal. Ak výrez robí, je to ešte ošemetnejšie. Navyše každý, kto fotí, urobí i množstvo „nepodarkov", skúša si niečo a podobne. Táto fotografia by vlastne mohla byť z kategórie „nepodarok" – omylom stlačená spúšť fotoaparátu. No nie je. Je výsledkom autorského zámeru. A jeho skvelým výsledkom.

Damas Gruska
kultúrny glosátor

Chvála slnka

Táto fotografia okamžite pritiahla moju pozornosť. Má viac úrovní, má hĺbku. Čím dlhšie sa na ňu pozerám, zdá sa mi, akoby sa z nej vynáral ďalší rozmer. A ja už nehľadím na ňu, ale do nej. Alebo ona do mňa? Nie je jasné, čo presne zobrazuje, a o to je to zaujímavejšie. Fantázia má voľné pole pôsobnosti a príbeh sa začína rozvíjať.
Sú to priesvitné „plieško-peniažteky" z neznámeho sveta vznášajúce sa v priestore. Pritahované svojím iskrivým zdrojom, vďaka ktorému sú viditeľné. Dostatočne jemnučké, aby boli unášané vetrom, a dostatočne hmotné, aby sa mohli zarosiť.
Možno sú to slnečné bozky na hladine zabudnutého jazera, oživené zeleným okom plným nádeje. Plynú zvnútra von, a raz, ak príde tá chvíľa, aj naspäť.
A tak dookola.
Osvetlenie jazernej hĺbiny cez divotvorné kúsočky lekien hibernujúcich v priestore pred časom kvetov. Čistá prítomnosť v momente lusknutia, keď sa pohyb na chvíľu zastaví, ale zostáva mäkký.
Tento pohľad jemnučko cinká, pozdvihuje, delí videné do celistvosti. Ako spomienka na sen, ktorý by sa raz chcel snívať. Tichý odchod na miesto, kde je útulne.

Martin Martinček | Z cyklu Chvála vody | **1977 – 1980** | Zdroj: webumenia.sk

Viera Marčeková
publicistka, tanečníčka

Publikované 9. 7. 2023
na stránke www.dokumentmagazin.sk

Nikdy nerob normálne veci!

Bryan Adams nie je len platinovým hudobným umelcom – je tiež uznávaným fotografom, ktorý vydal šesť fotografických kníh, pričom päť z nich vo vydavateľstve Steidl. Za svoje portrétne fotografie bol uvedený do Kráľovskej fotografickej spoločnosti. Jeho záujem o fotografiu sa zrodil v 60. rokoch minulého storočia, keď začal na film zachytávať svoje okolie, všetko od koncertov cez svoju priateľku vo vani až po stenu na parkovisku. Chcel si tak uchovať svoje spomienky. Koncom 90. rokov začal Adams fotiť autoportréty na obálku vlastného albumu. Onedlho rozšíril svoj záujem o kamarátov, iných hudobníkov, hercov a modelky. Profesionálne fotografické schopnosti si zdokonalil zachytávaním intímnych obrazov priateľov a kolegov zo zábavného priemyslu, módy a umenia, akými sú napríklad Mick Jagger, Rod Stewart, Celine Dion, Amy Winehouse, Lenny Kravitz, Lana Del Rey, Annie Lennox a mnohí ďalší. Časom zhromaždil dostatočne veľké portfólio potrebné na vytvorenie retrospektívnej knihy s názvom Exposed (Steidl 2012), ktorým poukazuje na funkciu analógového fotoaparátu, ale aj na fakt, že portrét dokáže niečo prezradiť o fotografovanom subjekte. Časopisy ako Esquire, Vogue, Vanity Fair, Harper's Bazaar či GQ publikovali jeho fotografie, jeho snímky boli vystavené v mnohých múzeách a galériách, napríklad v Saatchi Gallery a National Portrait Gallery v Londýne, Haus der Kunst v Mníchove a Fotografiska v Štokholme, a sú tiež súčasťou súkromných aj verejných zbierok. Je tvorcom reklamných kampaní pre značky Hugo Boss, Guess Jeans, Converse, Montblanc, Fred Perry, Escada, ale aj Jaguar a Opel. Za svoje módne fotografie získal Adams dve ceny LEAD v Nemecku, prvú v roku 2006 a druhú neskôr v roku 2012. Bryan Adams okrem toho spoluzakladal berlínsky módny a umelecký časopis Zoo Magazine, ktorý publikuje snímky slávnych módnych fotografov, akými sú napríklad Donald McPherson, Terry Richardson, Hedi Slimane, Karl Lagerfeld, Nobuyoshi Araki alebo David LaChapelle. Adams do časopisu pravidelne prispieva aj svojimi fotografiami. Dve z jeho najvýznamnejších fotografických sérií – Wounded a Exposed – budú vystavené počas 33. ročníka Mesiaca fotografie v Kunsthalle Bratislava.

Hneď na začiatku sa musím priznať – až do minulého roka, keď som vás mala tú česť na krátko stretnúť počas festivalu Photo London, som netušila, že nie ste len obdivovateľom fotografického umenia, ale že aj sám fotografom ste. Väčšina ľudí vás pozná ako jedného z najpredávanejších hudobníkov na svete, no nie všetci vedia aj o tejto vašej tvorivej stránke. Preto by som sa rada spýtala, kde pre vás končí hudba a kde začína fotografia? Prekrývajú sa? A čo pre vás fotografia znamená?
Hudba a fotografia sa vždy prelínali, nedokážem myslieť na ktoréhokoľvek umelca bez toho, aby sa mi v hlave nevynoril nejaký obraz. Vytváranie hudby, fotografií či videa je v podstate to, čo robím dennodenne, a dokonca viac než kedykoľvek predtým. Internet zrazu vyžaduje omnoho viac obsahu, videí, snímok… všetkého. Občas ma to dokáže podráždiť.

Joe Townsend

S fotografiou ste začali experimentovať tak, že ste vytvárali autoportréty na obálky svojich albumov. Čo ste sa snažili zmeniť alebo zlepšiť oproti albumom iných umelcov?
Nesnažil som sa porovnávať svoje diela s inými, len som fotoaparátom zachytával to, čo sa mi páčilo a čo reprezentovalo hudbu, ktorú som nachádzal vo svojom vnútri. Bolo pre mňa zábavné učiť sa tomu procesu. Užíval som si prístup k foteniu podľa Cindy Sherman-ovej, a tak je to až dodnes.

Autoportrét je o hľadaní vnútornej identity. Čo ste sa dozvedeli o sebe, keď ste tieto autoportréty vytvárali?
Zistil som, že som asi najhorším subjektom, aký môže existovať! Vážne, vždy sa snažím popri tom baviť. Pozrite sa na obal môjho najnovšieho albumu So Happy It Hurts (pozn. autorky: Bryan Adams je na obale CD odfotený zozadu, stojac na starom zhrdzavenom aute drží nad hlavou gitaru). V podstate to auto používam na prezentáciu svojej cesty, a ironicky je to dokonca rovnaký typ auta (Chevy Corvair), v akom som prvýkrát počul popovú hudbu.

Fotografickú kariéru ste odštartovali v role módneho fotografa. Bol to práve Herb Ritts, ktorý vás povzbudil k tomu, aby ste realizovali svoje fotografické ambície. Keď sa pozerám na snímky z vašej série a zároveň fotografickej knihy Exposed, vidím v nich náznaky sexu a rock'n'rollu Helmuta Newtona, vidím fotografie Richarda Avedona, ktorý modelky vytiahol do ulíc, biele pozadia Irvinga Penna a tiež vizualitu Petra Lindberga, ktorý svojimi fotografiami rozpráva príbehy. Kto bol a kto je vašou najväčšou inšpiráciou a kto mal/má na vás najväčší vplyv?
Avedonove fotografie sú pravdepodobne moje najobľúbenejšie, ale Herb ma veľmi podporoval, kým ešte žil. V skutočnosti keď som v Los Angeles, stále pracujem s jeho prvým asistentom Davidom. Milujem silu minimalistickej obraznosti. Ritts a Avedon v nej boli majstrami.

Vaše snímky majú veľmi osobný charakter, odhalili by ste niečo z myšlienkového procesu, ktorý im predchádza?
Prial by som si, aby za mojimi fotografiami bol istý myšlienkový proces, ale pravda je taká, že nie je. Keď fotím módne fotografie, zväčša spolupracujem so štylistom, keď ide o portréty, väčšinou len premýšľam nad tým, kde by bolo najvhodnejšie fotiť; vo väčšine prípadov preferujem prácu v štúdiu pred fotením v exteriéri.

Pozicionujete sa ako portrétny a módny fotograf. Máte priamy prístup k mnohým známym osobnostiam a ikonám hudobnej scény a filmového priemyslu, ktoré pre vás pózujú. Portréty, ktoré vytvárate, sú často intímne, niekedy dokonca intenzívne.
Skoro všetky portréty a módne fotografie, ktoré som vyprodukoval, vznikli na objednávku časopisov. Samotné magazíny si zabezpečovali jednotlivé osobnosti, ktoré som fotografoval.

Mickey Rourke

Pomáha vám fakt, že s týmito celebritami zdieľate rovnaké skúsenosti, tvoriť lepšie portréty?
Nie som si istý, ľudia sú ľudia. Ja sa len správam k ľuďom tak, ako očakávam, že sa budú správať oni ku mne, naozaj je to také jednoduché.

Fotili ste slávny 48. ročník kalendára Pirelli, čím ste sa pridali do zoznamu významných mien – medzi ktoré patria Annie Leibovitz či Peter Lindbergh – oslovených na fotenie tohto každoročného kalendára. Hviezdami fotografií v Pirelli 2022 sú Cher, Rita Ora, Jennifer Hudson, Iggy Pop a ďalší. Téma On the road (prekl.: Na ceste) bola vaším nápadom a kreatívne vedenie projektu ste mali pod kontrolou vy sám. Mali ste svoju víziu predpripravenú? Alebo ste sa spoliehali na kreatívny moment počas fotenia?
Keď sa mi za deň podarí spraviť jednu výbornú fotku, považujem to za úspech. Zväčša sa mi ich podarí vytvoriť aj viac, ale cieľom je vždy jedna.

Kalendár Pirelli zvykol zobrazovať veľmi zmyselné a sexy portréty žien, no v dnešnej post-#MeToo ére sa skôr zameriava na posilnenie postavenia žien. Ženy na fotografiách v kalendári sú nezávislé a silné. Vy ste sa rozhodli vydať mierne odlišnou cestou a na fotografiách zobrazujete aj niekoľkých mužov. Čo vás k tomu motivovalo?
Môj koncept bol voľne založený na hudobníkoch a na tom, ako vyzerá deň v živote hudobníka. Niektorí boli fotení v hoteli, iní v zákulisí alebo na pódiu, ďalší zas v šatni, chcel som nechať divákov nahliadnuť do všetkých týchto scenárov. Myslím, že sa mi to celkom podarilo.

Aký je podľa vás vynikajúci portrét? Čo musí obsahovať? Čo v portréte hľadáte?
Skvelá fotografia nemusí byť technicky dokonalá, musí byť najmä zapamätateľná.

Fotili ste aj britskú kráľovnú a jedna z fotografií, ktoré ste odfotili v päťminútovom časovom okne, ktoré ste mali k dispozícii, bola použitá na kanadskej poštovej známke. Čo je náročnejšie – napísať novú pieseň alebo vytvoriť portrét kráľovnej Alžbety II. – a prečo?
Bolo úžasné tráviť s ňou čas a ona sama mi moju robotu veľmi uľahčila. Som presvedčený, že je to preto, že pracovala s tými najlepšími z najlepších a vedela, čo všetko to obnáša. Áno, mal som len päť minút, ale rovnaký čas bol poskytnutý aj všetkým ostatným fotografom z Commonwealthu, ktorí ju fotili pri príležitosti jej strieborného jubilea. Mňa vybrali, aby som reprezentoval Kanadu.

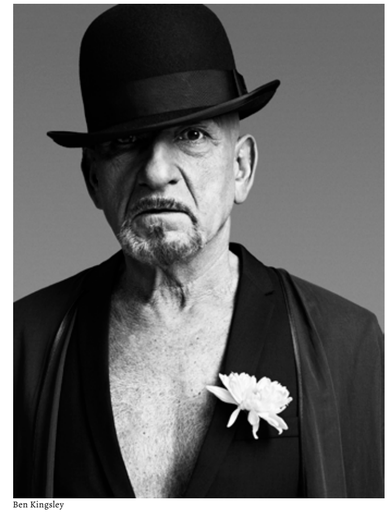
Ben Kingsley

Ricky Fergusson

Kate Moss

Dovoľuje vám fotografia tvorivo vyjadriť niečo, čo pri hudbe možno nie je možné?
Keď sa obzriem späť na všetky videoklipy, ktoré som vytvoril, zdá sa mi, že bolo len pár režisérov, ktorí rozumeli tomu, ako spojiť hudbu s obrazom. Marcus Nispel, ktorý režíroval dve moje videá, mi raz povedal niečo, na čo nikdy nezabudnem: „Nikdy nerob normálne veci." A to vo mne zostalo.

Nedávno ma zaujali experimenty s fotografiou a zvukom, ktoré pre svoj projekt realizoval fotograf agentúry Magnum Sohrab Hura. Nikdy mi nenapadlo, že existuje možnosť, ako transformovať fotografiu na hudbu. Ak by ste vedeli meniť svoje fotografie na hudbu, ako by ste chceli, aby zneli?
Niekedy sú nehybnosť a neprítomnosť zvuku silnejšie než hluk. Myslím si, že by som preferoval využiť svoju vlastnú predstavivosť, niečo, ako vytvoriť z knihy film. Obrazy v našich hlavách niekedy vedia byť oveľa lákavejšie a živšie… a tiež opisnejšie.

Text piesne môže mať na človeka veľký vplyv. Akú myšlienku chcete, aby vyjadrovali vaše fotografie?
Keď sa pozriete na moje diela, môžete si všimnúť, že obsahujú akúsi základnú jednoduchosť. Som minimalista, takže ak majú moje fotografie nejakú myšlienku, tak takú, že veci treba robiť jednoducho.

Často sa vyjadrujete proti vojne alebo okrem iného aj proti násiliu na zvieratách. Máte nejakú konkrétnu metódu, ako použiť fotografiu na protest alebo podporu? Existuje vôbec najefektívnejší spôsob, akým niečo také dosiahnuť?
Fotografia je naozaj efektívny spôsob vyjadrenia sa. Vydal som dve knihy, obe obsahujú portréty ľudí, ktorí si v živote prešli ťažkými situáciami. Prvá sa nazýva Wounded: The Legacy of War (Zranení: odkaz vojny, Steidl, 2013) a je knihou o zranených vojakoch, ktorí sa vrátili z vojen v Iraku a Afganistane. Druhá nazvaná Homeless (Bez domova, Steidl, 2019) je sériou portrétov ľudí bez domova v Londýne. Fotografie do oboch kníh vznikali v mojom londýnskom štúdiu, pričom proces tvorby oboch trval niekoľko rokov. Mojou snahou bolo vyprovokovať ľudí, aby sa nad istými témami zamysleli, aby sa o nich diskutovalo.

Časť výstavy, s ktorou prichádzate do Bratislavy, pozostáva z portrétov z vašej knihy/série Wounded: Legacy of War. Týmito snímkami ste prekročili váš tradičný prístup a tradičné subjekty, portrétovali ste zranených britských vojakov. Ako tento projekt vznikol? Nikdy ste v armáde neboli, takže nemohol byť založený na vašej osobnej skúsenosti. Čo vás priviedlo k tomu, aby ste ho zrealizovali?
Bol som zhrozený z toho, ako sme boli o vojne v Iraku klamaní. Milión Iračanov zomrelo zbytočne, nehovoriac o nespočetných tisícoch vojakov. Portréty sú dokumentom, trvalým odkazom o dôsledkoch toho, čo sa stane, keď sa zbytočne rozhodneme ísť do vojny.

V sérii predstavujete provokatívne portréty mladých britských vojakov, ktorí za vojnu zaplatili naozaj vysokú cenu. Aj keď boli fotografie vytvorené už dávnejšie, stále sú veľmi reálne, o to viac, že v našom susednom štáte, v Ukrajine, zúri vojna. V jednom interview ste povedali: „Jednou z najdôležitejších vecí je, že ľudia používajú svoje fotoaparáty na dokumentovanie zverstiev. Každý je fotoreportérom." Prečo si myslíte, že dokážeme niečo vidieť a o chvíľu na to zabudnúť? Prečo sa nevieme poučiť z vlastnej minulosti?
Je ťažké vedieť, odkiaľ získať pravdu alebo komu veriť. Skoro každá vojna súvisí s bojom o zem alebo/a peniaze. V poslednom čase sa zdá, že ide o to, kto má kontrolu nad našou energiou.

Ste veľmi umelecky zameraný, minulý rok ste sa nechali počuť, že sa vidíte v role filmového tvorcu, prípadne aj režiséra. Čo vás láka na médiu pohyblivých obrázkov? Čo vás inšpiruje? A čo od vás môžeme v najbližšej dobe očakávať?
Už nejakú dobu si režírujem svoje vlastné videoklipy, a to je asi tak všetko, čo chcem v tomto smere dokázať, aspoň zatiaľ! Moje najčerstvejšie video k piesni o mieri môžete nájsť na Youtube, nazýva sa What If There Were No Sides At All (Čo ak by vôbec neexistovali strany).

Jana Rajcová
fotografka a publicistka

Karl Hinett

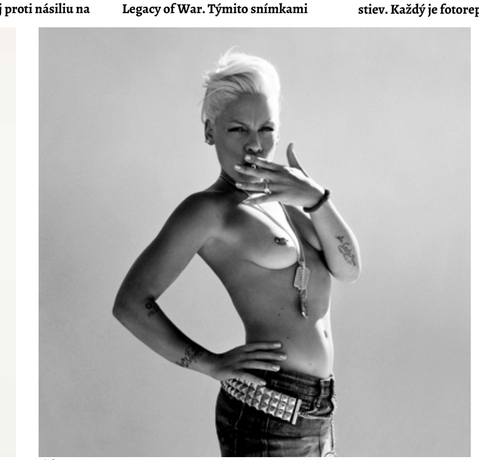
Pink

Amy Winehouse

Rencontres d'Arles 2023

Názov: Les Rencontres de la photographie d'Arles
Miesto: Arles, Francúzsko
Dátum: 3. 7. – 24. 9. 2023

Boby | Avenue Friedland | Paříž | **2018**. Z výstavy 50 let očima Libération

Dolores Maratová | Kovboj v kině na Avenue des Gobelins | Paříž | **1993**

54. ročník nejstaršího a nejprestižnějšího fotografického festivalu světa Rencontres de la photographie v Arles nabídl letos v létě třicet výstav, připravených samotných festivalem, patnáct expozic, organizovaných jinými institucemi, a jedenáct výstav v Avignonu, Nimes, Marseille, Aix-en-Provance a na jiných blízkých i vzdálenějších místech, uspořádaných v rámci projektu Grand Arles Express. A to šlo jenom o oficiální program. Vedle nich proběhlo v různých malých galeriích nebo prázdných obchodech mnoho dalších neoficiálních výstav velmi kolísavé úrovně, jimiž se prezentovali různí fotografové, školy či fotokluby.

Současné hvězdy tentokrát reprezentoval hlavně Američan Gregory Crewdson.

Gregory Crewdson | Starkfield Lane | **2018 – 2019**

Eric Tabuchi a Nelly Monnierová | ze souboru šedé slunce | **2017 – 2022**

Jeho starší barevné inscenované fotografie jsme mohli v roce 2008 vidět na velké výstavě v pražské galerii Rudolfinum. Crewdson v nich za pomoci velkých štábů spolupracovníků, s ohromným arsenálem osvětlovací techniky a mnohdy i za herecké účasti slavných hereček a herců vytvářel mysteriózní snové scény, jaké by mohly být součástí některých filmů Nového Hollywoodu. V Arles vystavoval jenom novější fotografie, které většinou vznikly v prostředí ekonomicky zdevastovaných městeček a v okolních lesích v jeho rodném kraji. Opět se v nich inspiruje Sigmundem Freudem, Edwardem Hopperem či Davidem Lynchem, prostřednictvím otevřených oken a dveří konfrontuje intimní scény v interiérech s životem v exteriérech, surreální atmosféru zdůrazňuje speciálním osvětlením i různými odrazy v zrcadlech. Ale už se opakuje, variuje stejná témata a motivy, excelentní technika stále častěji dominuje nad obsahem, začíná nudit. Zklamáním bylo Crewdsonovo vystoupení na večeru v Antickém divadle. Místo podrobnějších komentářů k samotným fotografiím totiž jeho většinu tvořil film, který ukazoval náročnou přípravu jejich vzniku za spolupráce početných štábů. Jenže stejný film byl promítán i přímo na výstavě.

Dalším diváckým lákadlem festivalového programu, který vznikl pod vedením ředitele Christopha Wiesnera, byla retrospektiva jednoho z průkopníků amerického subjektivního dokumentu Saula Leitera v Arcibiskupském paláci na hlavním arleském náměstí. Leiter je známý především svými módními snímky a nevšedně komponovanými záběry z newyorských ulic, v nichž od konce čtyřicátých let invenčně využíval barvu. Méně se ví o jeho malířské tvorbě, v níž převládají abstraktní díla. Výstava v Arles se snažila ukázat Leitera jinak než většina jeho předchozích retrospektiv, proto módní snímky představila jenom prostřednictvím dobových časopisů ve vitrínách a naopak dala vedle černobílých a barevných dokumentárních záběrů značný prostor malbám, kresbám či domalovávaným fotografiím. Ne vždy to ale bylo k autorově prospěchu: zatímco u malířských děl v duchu abstraktního expresionismu bylo možno ocenit nesporné kvality, některé podbízivé ženské akty byly už za hranicí kýče. Samotné fotografie vynikají spíše po formální stránce skvělým využitím pohybové neostrosti či hlubokých stínů, ale nemají hloubku děl Leiterových současníků Roberta Franka, Williama Kleina nebo Diany Arbusové.

To bylo jasně vidět ve srovnání s ohromnou retrospektivou jeho krajanky Diany Arbusové, která bývá podobně jako Leiter řazena do Newyorské školy fotografie. Výstava v hlavním sídle Nadace Luma, postaveném podle návrhu Franka Gehryho, zahrnovala 455 jejích ikonických i dosud nepublikovaných fotografií. Nešlo o autorčiny dobové originály z padesátých a šedesátých let, jaké se na aukcích mnohdy prodávají za statisíce dolarů, ale o zvětšeniny, které pořídil její bývalý student Neil Selkirk. Ten jako jediný získal po autorčině smrti právo vytvářet nové zvětšeniny z jejích negativů. Všechna vystavená díla jsou součástí sbírky Maji Hoffmannové, spolumajitelky farmaceutického gigantu Hoffmann-La Roche, významné sběratelky a mecenášky umění a šéfky Nadace LUMA v Arles. Tento soubor jejích děl zakoupila už v roce 2011, vystavila ho však až letos u příležitosti stého výročí autorčina narození. Fotografie nebyly seřazeny chronologicky ani tematicky, ale kurátor Matthie Humery je zavěsil jako jednotlivé snímky na kovové konstrukce a invenčně využil i ohromných zrcadel v zadní části sálu. Vznikl tak labyrint, v němž se diváci místy ztráceli, ale také objevovali nečekané souvislosti, paralely i kontrasty mezi mnohokrát publikovanými díly a fotografiemi, které dosud nebyly zveřejněny a které tvořily asi třetinu expozice. Většina návštěvníků byla z výstavy nadšená, ale někteří, hlavně ti, kteří blíže neznali dílo Arbusové, ji považovali za příliš chaotickou, i proto, že v ní chyběly podrobnější informace o vývoji její tvorby.
Arbusová se po začátcích v oblasti módní a reportážní fotografie věnovala především portrétům. Za použití silného blesku fotografovala návštěvníky newyorského Central Parku nebo plesu důchodců, chlapce se cvičným ručním granátem v ruce, jednovaječná dvojčata v identických šatech, stárnoucí filmové hvězdy, ale také zobrazovala

James Barnor | Prodavačka před obchodem | Accra | **1971** | z výstavy Portréty

Seiji Kurata | Ikebukuro | Strecha na ulici Bungeiza | **1975** | Courtesy of Zen Foto Gallery

Verena Winkelmannová | Z cyklu Otcové | **2014 – 2023**

Harold Feinstein | Vivat Portorico | **1978**

transvestity, obry, trpaslíky či mentálně postižené, tedy lidi nějakým způsobem se vymykající s většinové společnosti. Síla jejích mimořádně sugestivních portrétů, v nichž se fotografovaní většinou dívají přímo do objektivu, je založena na kontrastech mezi rozhárností portrétovaných a statičností a klidem samotných fotografií bez zbytečných formálních efektů. Její díla jsou hluboce prožitá a soucitná při zobrazování osobních katastrof lidí neschopných nalézt východisko z prázdnoty a povrchnosti. Arbusová nebyla chladným pozorovatelem, s portrétovanými navazovala bližší kontakty, osobní krize lidí ze svých fotografií prožívala často jako vlastní dramata. Jejich tíhu nakonec neunesla a ve svých osmačtyřiceti letech si v roce 1971 vzala život. Záhy se stala legendou americké i světové fotografie. Jako první fotografka měla samostatnou expozici na Benátském bienále, její putovní retrospektiva patřila k nejnavštěvovanějším, jaké kdy newyorské Muzeum moderního umění uspořádalo, monografie z nakladatelství Aperture stále vychází znovu a znovu a už se jí prodalo přes půl miliónů exemplářů. Dosud nejrozsáhlejší retrospektiva Diany Arbusové v Arles prokázala, že její dílo přečkalo všechny módní vlny, které se za více než půl století od autorčiny smrti fotografickým světem převalily a že jeho síla ani v nejmenším nezeslábla.

Letos bylo v Arles více kvalitních výstav než v minulých dvou letech. Patřila k nim expozice fotografických portrétů ze sbírky Florence a Damiena Bachelotových, skvěle nainstalována v Muzeu Réattu v kombinacích s malbami starých mistrů i Picassových děl. Mezi 120 exponáty nechyběly fotografie Paula Stranda, Jacquese Henriho-Lartiguea, Dorothey Langeové, Heleny Levittové, Arnolda Newmana, Irvinga Penna, Henriho Cartiera-Bressona, Roberta Doisneaua či Nan Goldinové. Důstojně byl několika pracemi zastoupen i Josef Koudelka. Velký zájem také vzbudila výborně vybraná expozice nejlepších fotografií publikovaných v deníku Libération během půl století jeho existence. Přispělo k tomu i podmanivé prostředí středověkého kláštera Montmajour. Výborná byla také výstava imaginativních barevných dokumentů Francouzky Dolorés Maratové, obsáhlá typologická kolekce snímků rozličných staveb ve Francii od Erica Tabuchiho a Nely Monnierové, kolekce černobílých snímků, které pořídila francouzská režisérka Agnès Vardová v roce 1953 při natáčení svého prvního filmu La Pointe Courte, či monumentální multimediální výstava Američanky Carrie Mae Weemsové, podávající mnohovrstevnatý pohled na historii a současnost Spojených států prostřednictvím fotografií, filmů, plastik, obrazů, textů i archivních materiálů (ta ovšem nebyla součástí oficiálního programu). Z řady expozic s ekologickými tématy, jimž letos arleský festival věnoval velkou pozornost, vynikla velká skupinová přehlídka s názvem Vyrůst, na níž dominují především latinskoameričtí fotografové.

Skutečným objevem byla rozsáhlá expozice Casa Susanna, sestavená z fotografií z padesátých a šedesátých let minulého století, nedávno objevených dvěma obchodníky se starožitnostmi na bleším trhu. Snímky, technicky většinou zůstávající v amatérské úrovni, zachycovaly americké muže nejrůznějšího věku a profesí včetně inženýrů, pilotů nebo státních zaměstnanců, kteří se převlékali za ženy. Ale ne za herečky či zpěvačky typu Marlen Dietrichové či Marilyn Monroeové, jako tomu bývá v různých kabaretech, ale za obyčejné ženy z domácnosti. A přitom se fotografovali a snímky zveřejňovali v undergroundovém časopise Transvestia nebo si je navzájem vyměňovali. Objevem ze zcela jiné kategorie byla další výstava v Espace Van Gogh. Pod názvem Výstřižky představila ukázky z deníků a osobních alb různých významných filmových tvůrců včetně Dereka Jarmana, Stanlyho Kubricka nebo Jima Jarmusche, kteří v nich doplňovali texty fotografiemi, výstřižky z novin či kresbami. Původní očekávání jedné z hlavních festivalových atrakcí nesplnila výstava slavného německého režiséra a výborného fotografa Wima Wenderse. Ukázalo se totiž, že nejde o reprezentativní přehlídku jeho fotografického díla, ale o malou výstavu vesměs banálních polaroidových záběrů vzniklých v roce 1976 při natáčení filmu Americký přítel. Ale ani výstava skandinávských fotografek s názvem Sosterskap, z níž byla vybrán autoportrét Emmy Sarpaniemiové ve stylu Cindy Shermanové na festivalový plakát

Africká fotografie tentokrát nebyla tak bohatě zastoupena jako dříve, kdy se ve festivalovém programu téměř pravidelně opakovaly například snímky Seydou Keity či Malicka Sidibého ukazující liberalizaci, pokrokovost a modernost života mladých lidí v Mali. Nedávné potupné vyhnání Francouzů z Mali i dalších afrických zemí, kde evropsky oblečené tancující mladé páry z Bamaka nahradili islamisté a žoldáci ruské Wagnerovy armády, poněkud ochladilo zájem arleského festivalu o africkou fotografii. Zato ještě větší prostor než obvykle dostali fotografové z Asie. Ti třeba naprosto převládali ve velké expozici Objevy, jejíž kurátorkou je Tanvi Mishraová z Indie. Kvalita deseti vybraných souborů značně kolísala, mnoho vystavených děl řešilo téma identity. Hlavní cenu Discovery Award získala ekvádorská fotografka Isadora Romérová za mnohovrstevnatý obraz různých aspektů zemědělství a ekologie v různých latinskoamerických státech. Tvorba ze střední a východní Evropy bohužel opět zůstala stranou zájmu organizátorů a byla reprezentována jenom symbolicky pojatými fotomontážemi z různých období tvorby známé umělkyně Zofie Kulik na výstavě výborně sestavené bývalou kurátorkou fotografického oddělení Pompidouova centra v Paříži a současnou ředitelkou Muzea Varšavy Karolinou Lewandowskou. Ještě překvapivější však byla skutečnost, že ani letos arleský festival na rozdíl od mnoha filmových, výtvarných či fotografických přehlídek prakticky nereagoval na válku na Ukrajině a do bohatého programu nezařadil jedinou výstavu ukrajinských autorů. Práce s tématem války na Ukrajině se tak objevily jenom v projekcích během takzvané Noci roku.

Gregory Crewdson | Dům pro ženy | **2021 – 2022**

Součástí festivalu byl i nespočet přednášek, kulatých stolů, filmových projekcí, autogramiád i tradiční aukce fotografií. Jednou z nejzajímavějších částí arleského festivalu bývala soutěžní výstava fotografických knih z uplynulého roku. Nikde jinde nebylo možno si na jednom místě prohlédnout více než sedm set autorských knih, monografií významných fotografů, výstavních katalogů či publikací z historie a teorie fotografie než tam. Bylo totiž pravidlem, že všechny knihy, které přišly do soutěže z celého světa, byly vystaveny po celé tři měsíce trvání festivalu. Nové vedení festivalu však tuto zavedenou tradici výrazně redukovalo a nyní je vystavováno jenom několik desítek knih vybraných odbornými porotami. Ty bohužel často podléhají různým módním, politickým, genderovým či geopolitickým trendům a oceňují především netradiční publikace vydané vlastní nákladem nebo v alternativních nakladatelstvích. K výjimkám, které se probojovaly do finále, patřila skvělá kniha Kurz, složená ze subjektivně laděných dokumentárních fotografií z mnoha cest do bývalého Sovětského svazu od polského doktoranda Institutu tvůrčí fotografie Slezské univerzity v Opavě Mariusze Foreckého. Neexistenci reprezentativní soutěžní expozice alespoň částečně kompenzovaly dva menší veletrhy fotografických knih, kterých se zúčastnili i litevští nebo polští nakladatelé a distributoři. Mezi nimi nemohl chybět Blow Up Press, který často skvěle reprezentuje polskou fotografii i na Paris Photo, Photo London a dalších významných mezinárodních akcích. Čeští ani slovenští nakladatelé bohužel v Arles i tentokrát chyběli.

Vladimír Birgus
autor je fotograf, pedagog, kurátor a historik fotografie

(Rozšířená verze článku publikovaného v Lidových novinách 14. 8. 2023)

STOJ. MYSLI. CÍŤ. KONAJ.

Názov: Open Your Eyes Fotofestival Zürich
Dátum: 8. september – 15. október 2023
Miesto: Zürich, Švajčiarsko

Nie často sa stáva, že sa pri fotografických festivaloch stretávame s prepojením umenia – fotografie a vedy – technológie. Práve tento nový formát fotografického festivalu majú možnosť zažiť návštevníci mesta Zürich vo Švajčiarsku, kde sa od 8. septembra do 15. októbra 2023 koná prvý ročník festivalu OPEN YOUR EYES Fotofestival Zürich.

Pozornosť festivalu sa sústreďuje na sedemnásť cieľov trvalo udržateľného rozvoja (Sustainable Development Goals /SDGs/), ktoré prijala Organizácia spojených národov (OSN) v roku 2015 a sú známe aj ako globálne ciele či Agenda 2030. Cieľom Agendy 2023 je do roku 2030 skoncovať s chudobou, hladom, AIDS a diskrimináciou žien a dievčat, ale i zabezpečiť ochranu planéty a podniknúť kroky na zastavenie globálneho otepľovania.

Festival vznikal v spolupráci so Švajčiarskym federálnym technologickým inštitútom v Zürichu (ETH Zurich), ktorý je v celosvetovom ratingu univerzít na siedmom mieste. Vedecké texty a sprievodné prednášky osobností z ETH v kontexte obrazových naratívov zdôrazňujú základné znalosti a potenciál pre nezávislé konanie. Fotografické výstavy však v rámci tejto konfrontácie netreba brať ako ilustrácie, ale ako sebestačné komentáre a poznámky k jednotlivým bodom Agendy 2030.

Fotografie vystavené na uliciach, námestiach, v parkoch mesta a na brehoch zürišského jazera sa snažia prelomiť hranice medzi umením a divákmi a zapájajú ich do procesu reflexie týchto diel, ktoré vznikali po celom svete a ukazujú spoločenskú, politickú, vedeckú a kultúrnu rozmanitosť nášho sveta. Sedemnásť výstavných ostrovov prepája dokumentárne zábery od známych fotografov z National Geographic s umeleckou fotografiou a, v neposlednom rade, s vedou. Ich cieľom je prosba o mier, spolupatričnosť, toleranciu a reflexia sveta, v ktorom žijeme. Každá výstava je doplnená o znenie konkrétneho bodu Agendy 2030 a okrem kurátorského textu ju dopĺňa odborný text od vedca z ETH. Takto sa navzájom prepájajú ciele OSN, obrazy dnešného sveta a odborný výskum.

Súčasťou festivalu bolo aj sympózium s diskusiami, kde bol jedným z prednášajúcich **James Balog**, americký environmentálny fotograf a environmentalista. Balog počas svojho života skúma vzťah ľudstva a planéty, pričom medzi jeho hlavné záujmy patria vzájomne prepojené problematiky ako klimatická zmena, topenie ľadovcov, stúpanie morí a otepľovanie oceánov, ale i znečistenie ovzdušia po lesných požiaroch, veľké výkyvy v zmene počasia a iné. V roku 2007 založil Balog dlhodobý program Extreme Ice Survey (EIS), ktorého cieľom bolo dokumentovať zmeny ľadovcov na jedenástich miestach po celom svete. V týchto lokalitách umiestnili 74 fotoaparátov, ktoré vykonávali časozberné snímky. V rokoch 2007 až 2023 bolo takto vyhotovených viac ako 1,72 miliónov snímok, ktoré dokazujú, ako extrémne rýchlo sa topia ľadovce. Balog podotkol, že si tieto zmeny síce uvedomujeme, ale až práve takéto časozberné videá pôsobia skutočne alarmujúco.

Cyril Jazbec za svoj projekt Make Your Own Glaciers (Vyrob si svoj vlastný ľadovec) získal mnoho ocenení, medzi ktoré patrí aj prestížne World Press Photo. Obyvatelia himalájskej oblasti Ladakh v Indii sa posledné desaťročia stávajú klimatickými utečencami. Ústupom ľadovcov totiž dochádza k nedostatku pitnej vody v regióne. Jazbec dokumentoval dielo inžiniera Sonama Wangchuku, ktorý prišiel s nápadom vytvorenia umelých ľadovcov, ktoré by boli zásobárňou vody pre obyvateľov. Tie však predstavujú posledný pokus himalájskych horských komunít bojovať proti klimatickým zmenám. Práve takéto až kruto realistické vyobrazenie posledných rokov nás núti zastaviť sa a premýšľať. Kde je chyba? Počas skupinovej exkurzie s fotografmi a vedcami zaznela jedna veľmi alarmujúca veta: „Éra globálneho otepľovania sa už skončila a začala sa éra globálneho varu.“

Držiteľka Pulitzerovej ceny **Renée C. Byer** počas prednášky upriamila pozornosť na svoj projekt Living on a Dolar a Day (Žitie z jeden dolár na deň), ktorého primárnou témou je žitie alebo umieranie. Keď sa počas jedného fotografovania opýtala náčelníka dediny, prečo dieťa pracuje po boku matky, stroho jej odvetil: „Tí, čo nepracujú, nejedia.“ Iná fotografia zasa rozpráva príbeh matky v Indii, ktorá nechávala vyhladovať jedno zo svojich piatich detí, aby si získala viac sympatií na ulici, a tým pomocou žobrania získala viac peňazí. V čase, keď Byer vytvorila túto snímku, vážila dvojročná Sangeeta iba 4 kg. Záchrana tohoto dievčaťa je dôkazom, že fotografia má dosah a je dôležitá. Po tom, čo Byer uverejnila fotografiu, kompetentné orgány dieťa odobrali matke a dali mu druhú šancu na život. Cieľom OSN je snaha zvýšiť denný finančný rozpočet pre každú osobu v rozvojových krajinách z $1 na $1,9. Deti v týchto krajinách často nemajú ani oblečenie z jednoduchého dôvodu. Akonáhle by nejaké mali, rodičia by ho predali, aby získali nejaké peniaze na jedlo. Naopak, to, čo je charakteristické pre zátišia **Very Mercer**, je jedlo a jeho oslava v najširšom možnom ponímaní – od surových odseknutých bravčových paprčiek až po dokonale aranžované zátišia v luxusných reštauráciách. Jej snímky hýria farebnosťou, oslavou, silnou inšpiráciou v barokovej maľbe a prekypujú akýmsi balansom medzi živosťou a neživosťou.

Open Your Eyes Fotofestival – George Steinmetz © ETH Zürich/Allesandro Della Bella

Open Your Eyes Fotofestival © Zuzana Pustaiova

V súvislosti s potravinovým priemyslom je tu ďalšia otázka – jednorazové plastové obaly. **Randy Olson** začal skúmať problematiku zamorenia planéty plastom skôr, ako začal byť tento problém všeobecne známy a ako začali na túto problematiku upozorňovať viaceré organizácie v snahe nájsť čo najefektívnejšie riešenie. Jeho séria The Plastic Predicament (Plastový problém) zachytáva rôzne formy tohto problému. Na jednej strane sú to snímky z morí, posvätných miest z rieky Ganga v Indii, ale i dokumentácia inštalácie anonymného umeleckého kolektívu Luzinterruptus. V Madride zaplnili slávne fontány množstvom plastového odpadu, ktoré mesto vyprodukuje za jeden deň. Cieľom tejto intervencie bol apel na zmiernenie produkcie plastov a zvýšenie podielu ich recyklácie. Doposiaľ bolo na svete vyrobených 8,3 miliardy metrických ton plastov, pričom reálne sa zrecyklovalo iba 9 %!

Počas trvania festivalu bolo neraz počuť otázku: „Čo spája fotografiu a vedu?“ Veľmi výstižne to pomenoval Paolo Burlando, vedec z ETH: „To, čo spájalo fotografiu a vedu, sú kritické myslenie a kuriozita.“ Práve kuriozita a kritické myslenie sú príznačné pre projekt ROCK 'NH' OLD, ktorý vznikal desiatky rokov ako pravidelný ročný kalendár pre opatrovateľskú službu Jahnke v Berlíne. **Esther Haase** vytvorila snový svet, ktorý bol navrhnutý ako sociálny projekt. Haase každý rok spolu s divadelnými a filmovými hercami, ale i v spolupráci s Vivienne Westwood a jej kostýmov, vytvárali situácie, ktoré pomohli objaviť seniorom nový, nepoznaný, možno iba zabudnutý svet. Seniori z opatrovateľského domova sa v svojom veku 80+ ocitajú v erotických scénach, kde znovuobjavujú svoju mladosť, sú vyobrazení v rôznych divadelných, humorných i hravých scénach, v ktorých si seba ani svojich rovesníkov predtým nevedeli predstaviť. To, čo je výnimočné pre tento projekt, je empatická oslava ľudského života.

Kurióznym je i projekt skúmajúci virtuálnu realitu. Dátový analytik a fotograf **Jerome Gence** sa počas šiestich rokov naplno ponoril do cestovania a putovania vo virtuálnom svete. I love a Hologram (Milujem hologram) predstavuje projekt, ktorý sa zaoberá tým, ako sa hologramové hviezdy stali oslavovanými ikonami, modlami a pre niektorých dokonca bohom. Mnohí ľudia sú sklamaní z konania skutočných ľudí, a tak skĺznu do tzv. istoty, do časopriestoru, kde ich nečaká žiadne riziko ani sklamanie. Jednou z takýchto virtuálnych hviezd je Hatsune Miku z Japonska, ktorá má v repertoári tisícky skladieb. Jej fanúšikovia sú ochotní čakať hodiny v radoch a zaplatiť nemalé peniaze za vstupné na jej koncert. V roku 2018 sa Japonec Kondo stal prvým človekom na svete, ktorý sa oženil s touto virtuálnou speváčkou. Zásadným konfliktom tohto projektu je fakt, že mnoho mladých ľudí v Ázii je ovplyvnených rôznymi komiksami, anime a kreslenými rozprávkami a nevníma rozdiel medzi fikciou a realitou. Práve balansovanie na tejto hranici sa stáva kľúčovým v tvorbe **Cássia Vasconcellosa**. Jeho ireálne fotografie zo série Collective: Beyond Reality (Kolektív: Za hranicou reality) oscilujú medzi skutočným a imaginatívnym svetom. Prostredníctvom tejto série sa snaží riešiť otázky globalizácie a transportu tovaru. Jeho fotografie pôsobia zvláštnym uhlom pohľadu. Prvý dojem v nás vyvoláva otázky, kde sa tieto dokonale usporiadané krajinárske scény nachádzajú. Pri bližšom prezeraní si jeho diel sa však nastolí znepokojivá otázka, ako môžu byť trosky lietadla tak dokonale usporiadané na ploche vrakoviska alebo ako cestná infraštruktúra dokáže vytvoriť také oku lahodiace ornamenty. Vasconcellos však tieto obrazy vytvára z viac ako tisícok fotografií. Práve týmto dokonalým usporiadaním sveta upriamuje pozornosť na potrebu zdieľať kritický pohľad na svet.

Okrem spomínaných autorov diváci festivalu nájdu fotografie z procesu výroby organického syra vo Švajčiarsku od Dominica Nahra, fotografie Gerda Ludwiga kontinuálne dokumentujúceho pozostatky katastrofy v Černobyle a jej dopad na ľudí i krajinu, mnoho ďalších pútavých projektov, ale i tvorbu Maryam Firuzi, ktorej diela budú môcť čitatelia lepšie poznať už počas Mesiaca fotografie 2023 v Bratislave.
Vedeli ste, že v roku 2015 žilo v extrémnej chudobe 736 miliónov ľudí, z toho 413 miliónov bolo v subsaharskej Afrike?
Vedeli ste, že 750 miliónov dospelých ľudí je stále negramotných a dve tretiny z nich sú ženy?
Vedeli ste, že v roku 2017 stále chýbala základná dostupnosť pitnej vody 785 miliónom ľudí?
Vedeli ste, že globálna materiálna stopa rastie rýchlejšie ako populácia a ekonomická produkcia?
1990: 43 miliárd na metrickú tonu
2000: 54 miliárd na metrickú tonu
2017: 92 miliárd na metrickú tonu
2060: 190 miliárd na metrickú tonu (odhad)
Spolu sedemnásť takýchto otázok dopĺňa festival Open Your Eyes v Zürichu a nútia návštevníka festivalu, aby sa v ňom niečo pohlo. Rovnako ako samotné heslo festivalu. Stoj. Mysli. Cíť. Konaj.

Zuzana Pustaiová
šéfredaktorka

Václav Toužimský | Náměstí Bojovníků za mír | Liberec | **21. 8. 1968**

OZVĚNY ROKU 1968

Název výstavy: Nutíte nás nezapomínat
Místo: Leica Gallery Prague, Praha
Trvání: 15. 6. – 10. 9. 2023
Kurátorka: Dana Kyndrová

V noci z 20. na 21. 8. 1968 přepadly Československo armády pěti států, jejichž představitelé podléhali vojenské doktríně zvané Varšavská smlouva. Úderná síla Sovětského svazu, Bulharska, Maďarska, Polska a Německa vylučovala ozbrojenou obranu. Agresoři vybavení těžkou technikou, včetně letadel a tanků, obsadili pod sovětským velením území suverénního státu. Obyvatelstvo jim bylo ponecháno napospas. Zato se chování nájezdníků a vzdor českých a slovenských občanů proměnily v nevyhnutelný námět dokumentaristů a dokumentaristek. Fotografování a filmování, odkázané zpravidla na dění ve veřejném prostoru, a vlastenecké projevy obecně byly rezistencí svého druhu.

Aktualizaci exponátů svědčilo jak povědomí o válce na Ukrajině, tak zvláštní instalace Kyjev v galerijní kavárně. Kremelští politici své obsese prosazovat násilím nepřestali, což bylo české fotografce Veronice Maškové výzvou přivézt z ukrajinské metropole vizuální komentář současné situace…

Motivaci pořadatelů vypíchl hned název hlavní výstavy: Nutíte nás nezapomínat. Jistěže rekapitulace jedenasedmdesáti archiválií připomínala v první řadě 55. výročí léta 1968 a jeho neblahých následků: „Agresivní a bezohledné chování okupantů si vyžádalo krutou daň,“ znělo tiskové prohlášení na webových stránkách galerie. „V roce 1968 zahynulo jejich rukou 137 československých občanů a více než 500 jich bylo těžce raněno.“

Snímky pocházely od třicítky autorů či autorek (zahrnuto bylo i několik nezjištěných fotografujících). Rozumí se, že o zvučnost signatur se při zachycování invaze nejednalo – a nyní o ni neběželo též. Nejdramatičtější záběry vznikly na Vinohradské třídě v Praze, kde se lidé snažili svépomocí zabránit obsazení Československého rozhlasu: dvacet osob bylo usmrceno. A také v Liberci (celkem devět padlých), kde znamenitou pozorovatelskou pozici zaujal profesionál Václav Toužimský. Střety s okupanty se samozřejmě odehrávaly na mnoha dalších místech. Leica Gallery se nicméně soustředila na průřez pražskou a libereckou částí pásma, sestaveného Danou Kyndrovou před více než patnácti lety. Kurátorka se tehdy dobrala mnohem širšího pojetí s předpremiérou v chebském chrámu Křížovníků s červenou hvězdou. Naštěstí bylo historické nastudování s řadou ikonických momentek vydáno roku 2006 tiskem. Nadpis svazku zní: 1945… Osvobození / 1968… Okupace (a podtitul: Sovětská vojska v Československu). Doslovem knihu opatřil historik Jiří Fidler. Obšírně vystihl důvody, proč jsme se po světové válce na čtyři dekády ocitli pod sovětským diktátem. Jednoduše řečeno: kvůli dobití zbytku Evropy za pomoci zdejší uranové rudy. A publicista Jefim Fištejn průvodním textem k výstavě Nutíte nás nezapomínat pokračuje: „Právě pocit návaznosti a kontinuity je tou Ariadninou nití, která nám umožňuje neztratit orientaci v temném hvozdu málo srozumitelných událostí. […] Ukrajina dnes nejen bojuje za celý Západ, Ukrajina je Západ, ovšem Západ v rozpuku svého mládí a volní síly, kdy západní člověk byl ochoten položit život, jen aby nemusel žít v otroctví, aby nemusel uzavírat s násilníkem potupné kompromisy.“

Ruské snahy získat zpět svého času obsazená území zůstávají protiprávní. A nepřijatelné!

Josef Moucha
fotograf a publicista

Bohumil Dobrovolský | Vinohradská třída | Praha | **21. 8. 1968**

Dagmar Hochová | Václavské náměstí | Praha | **21. 8. 1968**

Jiří Všetečka | Václavské náměstí | Praha | **21. 8. 1968**

JINÉ SVĚTY V LUBLAŇSKÉ GALERII PHOTON

Název: Different Worlds
Místo: Photon Gallery a kino Šiška, Lublaň
Trvání: 7. – 29. 9. 2023

Fotografie ze střední a východní Evropy nejsou příliš často prezentovány v zásadních západoevropských či amerických muzeích jakými jsou Museum of Modern Art v New Yorku, Centre Pompidou v Paříži nebo Tate Modern v Londýně, na nejvýznamnějších fotografických festivalech, k jakým patří třeba Rencontres de la Photographie v Arles či PHotoEspaña v Madridu, ani na nejdůležitějších fotografických veletrzích. O to je záslužnější, že Photon Centre for Contemporary Photography v Lublani pod vedením ředitele Dejana Slugy a kurátorky Špely Pipan pravidelně představuje díla z tohoto regionu na veletrzích Paris Photo, Photo London, Photo Basel či Art Market Budapest, vystavuje je ve vlastních galeriích v Lublani a ve Vídni a od roku 2013 pořádá mezinárodní open call Different Worlds, určený mladým fotografům z této části Evropy, především studentům a absolventům vysokých uměleckých škol. Výstavy děl deseti porotou vybraných autorů bývají přehlídkami aktuálních tendencí v tvorbě využívající fotografického média i témat, která současné tvůrce mladé generace nejvíce zajímají. I letos se mezi zaslanými pracemi mnoho věnovalo společenským, politickým, genderovým či environmentálním problémům, ale více než tomu bylo v minulosti se jich soustředilo na výrazně osobní náměty, na vlastní zážitky a pocity, na rodinné a přátelské vztahy, na autoreflexe různých traumat. K takovým patří i soubory tří vítězů.

Franciska Legat | z cyklu Hellish Eden | **2022**

Na tom, že první cenu získá nedávná maďarská absolventka Univerzity Moholy-Nagyho v Budapešti Emma Szabó za soubor RADIX, se porota shodla bez delších diskusí. Autorka v něm velmi osobitě ukazuje vlastní rodiče, s jejichž nekonvenčním způsobem života, plným individuality a anarchie i snahy o ekonomickou úspěšnost, ale současně také velké svobody, měla v dětství problémy. Ukazuje je v mnohovrstevnatém souboru fotografií různých stylů, v němž se střídají dokumentární snímky s inscenovanými záběry a s výmluvnými detaily různých signifikantních předmětů. Autorka promyšleně kombinuje přirozené a bleskové osvětlení a neváhá do souboru zařadit i monochromatický červený záběr či záměrně přesvětlenou fotografii, na níž je vidět jenom silueta matky a otce. Používá různé obrazové symboly a metafory a spoléhá na to, že diváci se budou snažit o jejich vlastní interpretaci. Její fotografie jsou mnohdy humorné a někdy jsou až na hraně satiry a sarkasmu, ale ze souboru současně vycítíme autorčinu snahu pochopit život svých rodičů. Nekonvenční fotografie jsou také netradičně instalovány ve formě velkých textilních závěsů.

Emma Szabó | z cyklu Radix

I když většina prací zaslaných do Different Worlds patří k výrazně stylizovaným výtvarným či inscenovaným fotografiím nebo k rozličným formám intermediální a konceptuální tvorby, druhou cenu získal slovinský student Akademie výtvarných umění a designu v Lublani Rene Ketiš za soubor expresivních černobílých fotografií vytvořených většinou analogovou technikou. Cyklus Spodik nemá jednotné téma, ale je souhrnem autorových vizuálních zážitků a v obecnější rovině výrazně subjektivně pojatým dokumentem o životě části současné mladé generace. Fotografie vznikly na různých mejdanech, při návštěvách Paříže, Prahy a dalších měst i v různých intimních situacích, ale také ukazují přízračnost nevšedně viděných a zobrazených obyčejných objektů. Jejich syrový styl s výraznými tonálními kontrasty, pohybovou neostrostí, hrubým zrnem, použitím ostrého bleskového světla v nočních záběrech a mnohdy i záměrnou technickou nedokonalostí připomíná práce Anderse Petersena, Michaela Ackermana, Libuše Jarcovjákové, Jacoba Aue Sobola, Klavdije Slubana a dalších představitelů výrazně expresivního pojetí černobílé dokumentární fotografie, ale soubor jako celek svědčí o tom, že Rene Ketis si už vytvořil vlastní autorský rukopis.

Rene Ketiš | z cyklu Spodik

Maďarské fotografky v tomto ročníku Different Worlds slaví velký úspěch. Třetí cenu získala studentka budapešťské Univerzity Moholy-Nagyho Franicska Legat za soubor Hellish Eden. Autorka v něm vychází ze vzpomínek svých rodičů na život v Maďarsku během komunistického režimu v 70. a 80. letech. V nápaditých aranžmá ukazuje rodiče i samu sebe v různých typických situacích a s různými charakteristickými atributy té doby. Skvěle pracuje s nadsázkou a vtipem, ukazuje ohromné kontrasty mezi oficiálním a soukromým životem, připomíná, co všechno si lidé museli sami vyrábět, protože to nešlo koupit, jak hrozně se oblékali, v jak absurdních situacích se ocitali. V obrazové skladbě dokáže eliminovat všechny podružné prvky a soustředit se jenom na elementární motivy, výtečně pracuje s barvou. Její fotografie na první pohled působí jako absurdní groteska, ale ve skutečnosti jejich význam je mnohem hlubší, protože připomínají dobu, kdy se tak mnoho muselo a tak málo smělo, dobu, kterou si mnozí dnešní mladí lidé idealizují nebo ti starší na ni chtějí zapomenout.

Mezi deseti finalisty, jejichž díla byla vybrána na výstavu, je i jedna Slovenka, jeden Čech a jedna Češka. Studentka Vysoké školy výtvarných umění v Bratislavě Karla Šavrtková vytvořila intermediální publikaci, v nichž propojila fotografie z archivu svého pradědečka, který prožil bombardování během druhé světové války, s vlastními reflexemi a interpretacemi traumat svého příbuzného, s nímž se však osobně nesetkala. Eliška Hauserová z Institutu tvůrčí fotografie Slezské univerzity v Opavě také nápaditě exploatovala fotografie z rodinného alba, z nichž odstranila postavu bratra, s nímž se přestala stýkat kvůli jeho drogové závislosti. V arteterapeuticky zaměřeném souboru Sourozenci uplatnila i zápisky ze svých deníků a snímky míst, spojených se společnými zážitky s bratrem. Její spolužák Tomáš Jiráček uspěl se sugestivními dvojicemi portrétů lidí různých profesí od hasičů přes strojvůdce až po bankéře, kteří se ve volném čase oblékají do dobových vojenských uniforem, v nichž se zúčastňují aranžování různých scén z vojenské historie. Sociologicky výmluvné portréty lidí, fascinovaných armádou a válečnými boji, jsou umocněny precizním technickým provedením.

Vladimír Birgus
fotograf, pedagog, kurátor a historik fotografie

MIRO NÔTA
Reálne reálno fotografických portrétov

Kým si Ladislav Chudík (1924 – 2015) sadol niekde v parku na jednoduchú drevenú lavičku, aby vyhovel (profesionálnemu) inštinktu fotografa Mira Nôtu, príbeh nezvyčajného herca už zopár desatročí spevňovali kontúry legendy. Pravda, tie zvyknú byť neľahko uchopiteľné. V našom prípade možno napísať, že samo povolanie herca kreovalo podoby jeho poslania. Rovnako nezvyčajnou uvážlivosťou, intelektom a neváham napísať: hlbokomyseľnosťou. Totiž ním stvárnené postavy nemali skicovitý ráz, mali charakter. Teda čosi definitívne, naisto na správnom mieste vložené do rovín života. Tiež zvláštnych rovín, ktoré ako keby vznikali na teréne poprekrývanom príbehmi Juliana Barnesa.

Pohľad fotografa Mira Nôtu na Ladislava Chudíka je pohľadom na človeka ponoreného do seba samého, ako zvykneme hovoriť. Nôtov inštinkt a nepochybné oboznámenie s dielom portrétovaného nám však poskytuje aj príležitosť akosi podobne pocítiť seba samých. Neviem, či Miro Nôta niekedy uvažoval o výsledkoch svojej práce ako svedectve o „zastavenom čase". Napokon, prečo nie. Svojimi fotoobrazmi filmárok a filmárov predovšetkým profesionálne plnil úlohu (určitej) reklamy populárnych osobností, ale zároveň aj vytváral dokument – či pravdu uchovaného obrazu – prítomnej chvíle vo všehomíre času.

(...)

Jedna z denníkových poznámok Franza Kafku čitateľa uistuje, že na svete zaberieme miesto veľkosti našich topánok. Keby sme si z tej poznámky urobili motto Nôtovej knižky a výstavy fotoportrétov slovenskej „filmárčiny", videli by sme, ako tie fotoobrazy dobre poslúžili súčasnej mediálnej komunikácii, ale zrejme aj budúcim dejinám kinematografie i dejinám fotografie.

Juraj Mojžiš, kurátor výstavy
Výstavu Portréty je možné vidieť počas Mesiaca fotografie 2023 od 1. 11. do 19. 11. 2023 v Galérii Umelka v Bratislave.

Miro Nôta | Ladislav Chudík | **2011**

Miro Nôta | Dorota Nvotová | **2017**

Miro Nôta | Martin Šulík | **2014**

Miro Nôta | Václav Macek | **2011**

Pomlka môže byť aj dialógom

Názov: Martin Jombík – Peter Janáčik: Pomlka/Der Pause
Kurátorka: kurátorka: Alena Vrbanová
Miesto: Galéria Profil, SEDF Bratislava
Trvanie: 6. 9. – 30. 9. 2023

Výstava dvojice fotografov Petra Janáčika a a Martina Jombíka v kurátorskej koncepcii Aleny Vrbanovej je generačným dialógom fotografov, ktorých spája pôsobenie v Banskej Bystrici. Ich vzájomná konverzácia v Stredoeurópskom dome fotografie prebehla v dvoch samostatných častiach, každopádne ich spájajú miestami blízke a miestami vzdialené pohľady na identitu a telesnosť.
Peter Janáčik od konca 90. rokov pracoval s motívmi mužského aktu a scitlivovaním spoločnosti voči téme homosexuality. Výber z jeho sérií Zarheit, 2009 – 2010, alebo Passion I. – II., 2000, ukazuje v čiernobielej analógovej fotografii subtílnu senzuálnosť, ale aj zraniteľnosť odhaľovania (sa). Toto nastavenie si Janáčik zachováva i v neskorších sériách, ktoré prechádzajú viac i do digitálnej fotografie a farebného obrazu napr. v sérii Doppelherz 2, 2013 – 2020, alebo jeho najnovšom cykle Der Pause (2020 – 2023). Zároveň medzi telesné fragmenty v týchto sériách vstupujú subtílne komunikujúce zátišia zložené z bytových kompozícií, odevov a drobných predmetov osobnej potreby. Práve táto časť Janáčikovej tvorby aj vďaka vydarenému rozvrhnutiu diel v priestore pomáha kontextualizovať jeho prvú polohu do oveľa hlbších polôh, ako by sa na prvý pohľad mohlo zdať. Ich vzájomná komunikácia umožňuje vznikať špecificky čítaným situáciám v zmysle dvojakých možností čítania symbolickej reči predmetov.
V konfrontácii s aktami podčiarkujú miestami odovzdanosť, lascívnosť, ale aj akúsi existenciálnu bolesť a konečnosť, ktorá je v nich zákonite obsiahnutá.
Na rozdiel od konzervatívnejšie nainštalovanej kompaktnej časti Petra Janáčika je sekcia Martina Jombíka zahustenejšia (možno až príliš), nadobúda skôr podobu environmentu a podčiarkuje autorovo konceptuálne uvažovanie o fotografii. Vstupuje i na pôdu introspektívneho skúmania samotného média v súčasnosti v rôznych smeroch. Dielo z cyklu Nekonečný éter (2017) môže byť chápané ako akási anestetická entita, ktorá pohlcuje rôzne obrazy. Inštalované v celku zloženom zo šiestich obrazových častí sa fotografické obrazy miešajú skrze prekrývanie a preškrabávanie obsahov. Život a smrť fotografického obrazu nás zasiahne v cykle Na prahu smrteľnosti. Fotografie zničené pokrčením sa stávajú novým námetom na fotografiu, čím sa nielen symbolicky znovuzrodzujú, ale zároveň poskytujú priestor pre zamyslenie sa nad trvácnosťou fotografického obrazu (analógového a digitálneho, ktorý je ešte krehkejší). Zároveň nám dvojité vystavenie fotografie a jej pokrčenej predlohy v muzeálnej podobe vo vitrínke umožňuje venovať pozornosť aj materiálnosti fotografie – štruktúre papiera, matnosti, lesku a hmatateľnosti celej takto vzniknutej krkváže.
Časť výstavy Martina Jombíka možno nájsť i v miestnosti, do ktorej návštevníka láka červené svetlo.
Táto inštalácia z červených neónov komunikuje s fotografickým cyklom Privátne utópie (2017 – 2020). Pozýva diváka do nekonvenčného prežívania intimity. Súkromné, veľmi otvorené a na detail orientované snímky (či už ide o gestá, dotyky alebo odevy) dostávajú spätne do iného svetla aj doteraz videné Janáčikove fotografie. Spochybňujú tak totiž kategórie normality a úchylky, ktoré sa naša spoločnosť snaží stavať medzi homo- a heterosexuálne orientované vzťahy.
Výstava Pomlka ponúka aktuálnu, citlivo nainštalovanú a pútavú ukážku dvoch fotografických pohľadov s presahmi do objektu a inštalácie s dôrazom na diskurz tela. Je tak dobrým príkladom toho, že fotografia v témach a používaných nástrojoch nestojí mimo smerovania súčasného umenia, ale nachádza sa priamo v jeho strede.

Jana Babušiaková
kurátorka

Martin Jombík | Medzi train

Peter Janáčik | MATTH | Z cyklu Zartheit

12. ročník SLOVAK PRESS PHOTO

Názov: Výstava finalistov a víťazov 12. ročníka SLOVAK PRESS PHOTO
Miesto: Hviezdoslavovo námestie, Bratislava
Dátum: 21. 9. 2023 – 31. 10. 2023

Do súťaže sa zaregistrovalo 151 fotografov, ktorí spolu zaslali 1495 fotografií, z toho 152 sérií. Z Poľska sa prihlásilo 11 fotografov, z Maďarska 8, z Českej republiky 11 a 17 fotografov z Ukrajiny. Medzi finalistami sú traja ukrajinskí fotografi, štyria maďarskí, traja z Poľska a dvaja z Čiech.
Najpodstatnejším faktom je, že sa prihlásili fotografi, ktorí pracujú pre medzinárodné agentúry a majú mnoho ocenení za svoju prácu. Tento rok nás prekvapil v dobrom slova zmysle vo všetkom. „Teší nás množstvo a kvalita prihlásených fotografií. Je veľmi dôležité, že sa prihlásili aj fotografi z Vyšehradskej štvorky a Ukrajiny, ktorí poslali množstvo fotografií, a postupne rastieme a z našej súťaže sa stáva kvalitný medzinárodný projekt," zhodnotila počet prihlásených fotografov a ich súťažných prác riaditeľka súťaže SLOVAK PRESS PHOTO Jana Garvoldtová. Je nám nesmiernou ctou, že mnohí z nich sú víťazmi rovnakej súťaže vo svojich krajinách.
Medzi súťažnými prácami dominovali témy tragických udalostí, ktoré výrazne rezonovali v minulom roku v celej našej spoločnosti a stali sa tak mementom nezmyselnej a nepochopiteľnej nenávisti jednotlivca voči skupine ľudí. Veľké množstvo súťažiacich mapovalo vo svojich fotografických prácach rôzne sociálne problémy, ochranu životného prostredia, klimatickú krízu a vojnu v Ukrajine a jej následky. Porota vyjadrila veľkú spokojnosť v medzinárodných kategóriách Každodenný život, Dlhodobý dokument a Príroda a životné prostredie, ktorých úroveň výrazne presahovala úroveň ostatných kategórií.
Tohtoročná porota pracovala v zložení: Maral Deghati (predsedníčka poroty, Getty Images, Francúzsko), Espen Rasmussen – fotograf (agentúra VII, Nórsko), Alexander Chekmenev – fotograf, Ukrajina, Jindřich Štreit (fotograf a pedagóg, ČR) a Jana Hojstričová (fotografka a pedagogička, SR), ktorá je zároveň aj garantkou projektu.
Porota k víťaznej fotografii GRAND PRIX povedala: „Cenu sme udelili podľa kvality fotografie. V kategórii Reportáž (zo série) bola zo série s názvom Protest pre Matúša a Juraja vybraná jedna fotografia s názvom Kričiaci a plačúci aktivisti, ktorú vybrala porota ako víťaznú aj s ohľadom na vplyv, ktorý má táto téma na život spoločnosti na Slovensku. Aj na Slovensku je evidentný celosvetový trend nástupu novej generácie fotografov, ktorých pohľad a vnímanie reality bežných dní sú značne odlišné od toho, na čo ste doteraz boli zvyknutí."
„Grand Prix, prvýkrát vyhrala žena-fotografka Dorota Holubová, ktorá sa venuje téme LGBTI+ komunity už niekoľko rokov. Je signálom objektivity a nezávislosti medzinárodnej poroty, ako aj indíciou, že nielen etablovaní fotožurnalisti z veľkých vydavateľských domov majú šancu na úspech a výhru, ale aj voľní fotografi," doplnila riaditeľka súťaže SLOVAK PRESS PHOTO.

Víťazi a víťazky 12. ročníka SLOVAK PRESS PHOTO

HLAVNÁ CENA
Dorota Holubová – Protest za Matúša a Juraja (Kričiaci a plačúci aktivisti)

Dorota Holubová | Protest za Matúša a Juraja (Kričiaci a plačúci aktivisti) **2022**

AKTUALITA
Samostatné fotografie – Dorota Holubová – Protest za Matúša a Juraja (Kričiaci a plačúci aktivisti) (zo série)
Séria fotografií – Branislav Račko – Tragédia na zastávke Zochova

REPORTÁŽ
Séria fotografií – Matej Kalina – De Paul

KAŽDODENNÝ ŽIVOT
(medzinárodná kategória)
Samostatné fotografie – András D. Hajdú – Chlapec z Chersonu
Séria fotografií – Oleg Petrasiuk – Dôsledky vojny

PORTRÉT
Séria fotografií – Martin Miklášc – Manuela z Nazaré

PRÍRODA A ŽIVOTNÉ PROSTREDIE
(medzinárodná kategória)
Séria fotografií – Zsolt Balázs – Zostaneme, aj keď táto krajina vyschne – príbehy z maďarskej Veľkej dunajskej kotliny po historickom letnom suchu (detail)

SVET UMENIA A KULTÚRY
Samostatné fotografie – Tomáš Hrivňák – Takto horí kultúrne dedičstvo (Popol a klávesy), (zo série)
Séria fotografií – Oliver Ondráš – Rómsky živel

ŠPORT
Samostatné fotografie – Pavol Gašpar – Veni Vidi Vici
Séria fotografií – Martin Domok – Koniec koncov. Končím.

ŠTUDENTI A MLADÍ FOTOGRAFI DO 26 ROKOV (medzinárodná kategória)
Samostatné fotografie – František Javorský – Česká vojenská prehliadka (zo série)

Séria fotografií
Dorota Jedináková – Čo je domov, ak nie prvé miesto, odkiaľ sa naučíš utekať?

DLHODOBÝ DOKUMENT
(medzinárodná kategória)
Séria fotografií – Marta Földešová – Tíšiny

GRANT BRATISLAVY 2022
Tomáš Hrivňák

MLADÝ TALENT ROKA
Dorota Jedináková

Kupkovič oslávil jubileum prierezovou výstavou a 700-ročnicu Žiliny portrétnymi knihami

Názov výstavy: Človečina
Fotografia Grafika
Autor fotografií: Ľudovít „Lajo“ Kupkovič
Miesto výstavy: Soho Gallery, Žilina
Trvanie výstavy: 22. 5. – 21. 6. 2023
Kurátorka výstavy: Darina Arce

Známy žilinský fotograf Ľudovít Kupkovič, medzi priateľmi nazývaný Lajo, oslávil jubilejnú osemdesiatku prierezovou výstavou zo širokého výberu tisícov záberov dokumentárnej, portrétnej a digitálnej grafickej fotografie. „Je tu jeho raná tvorba, v podobe klasickej čiernobielej fotografie, až po súčasnú, keď posledných pär rokov pomocou počítača tvorí rôzne štruktúry a posuny,“ na vernisáži predstavila autora kurátorka výstavy Darina Arce. Na rozdiel od jeho predchádzajúcich prezentácií táto bola slávnostnejšia, keďže Lajovi prišiel zaspievať bývalý spolužiak a tiež 80-ročný jubilant Peter Lipa, ktorého portrét nechýbal v galerijnej expozícii.
Najstaršie fotografie boli z historicky pamätného leta 1968 pod názvom Okupačné vojská v Žiline. Sériu portrétov a ľudí pri práci na Orave nafotil v roku 1976. Ďalšie čiernobiele dokumentárne postrehy zachytil na zahraničných potulkách, kedže cestovanie je jeho veľkým koníčkom. Parížanky v uliciach ho zlákali v rokoch 1986, 2006 a 2009. Podobné portréty dospelých osôb má z New Yorku, San Francisca, Ria, Buenos Aires, Srí Lanky či z Indie, hudobníkov zasa z Bolívie a Mexika, tanečníkov tanga z Argentíny, veselých mladých z Etiópie, ženy v krojoch z Peru, maskovaných ľudí z benátskeho karnevalu. V jeho záberoch vidieť typický život domorodcov v rôznych častiach sveta i z vrstiev obyvateľstva. V Indii ho zaujal majiteľ slona

foto | Pavol Erdziak

ovešaného retazovou „bižutériou“, v Jordánsku turista na tave. Vtipné momenty zachytil v Ríme a Helsinkách. Druhou častou výstavy predstavil fotograf svoju novú umeleckú lásku – digitálnu grafiku. „Čoraz viac ma baví tvorba pomocou počítača, s kolážou, montážou, farbením, kreslením vytvárať rôzne grafické obrazy, fotografiky. Tomuto sa chcem v budúcnosti venovať viac,“ zdôvodnil autor. Ako vyštudovaný architekt má blízko k pravidelným tvarom objektov a štruktúr. Potvrdzujú to nové diela Drevené katedrály, Moje Slovensko, Kamenné šperky, Rytmické sny, Nové štruktúry, Biela v čiernej, Moja záhrada, Logotypy zeme, Premeny bohyne či Nové hľadanie.
Bol som prekvapený, že na výstave si mohli návštevníci pozrieť Kupkovičovu novú fotografickú knihu Žilinčania (1321 – 2021). Obsahuje takmer 200 individuálnych a skupinových portrétov súčasných autorových spoluobčanov. Iste to nebola jednoduchá záležitosť, kedže sú zvečnení prevažne v ich charakteristickom prostredí, mnohí sa pod svoju podobizeň podpísali a všetci majú uvedené vlastné životné motto. Sú to vedci, umelci, športovci, podnikatelia, pedagógovia, zdravotníci, politici, ale aj vozičkári, krajčírka, opravár televízorov, mama v domácnosti, pastier či storočný Jozef Kianica s obrovskou rodinou. Nechýbajú fotografi: Andrej Reiser, Ľubomír Kapusta, Milan Kosec, Jozef Feiler, Cyril Králik, Eduard Hladký, Tomáš Turek a 23-členný fotoklub Obzor. Kolektívne sú zvečnení Hromcovci, Šulekovci, Belohorcovci, Krakovskí a ďalšie rodiny. Tiež folklórne, hudobné a iné kultúrne skupiny, senior klub Horskej služby, občianske združenia, kluby paličkovanej čipky a papierových modelov, žilinské basketbalistky z rokov 1960 – 1970 odfotené v roku 2019 a mnohí ďalší obyvatelia. Po rokoch 2008, 2012, 2014 a 2018 je to piata portrétna kniha, ktorú Kupkovič nafotil, zostavil, graficky upravil a vydal pri príležitosti sedemstého výročia udelenia mestských práv Žilinčanom kráľom Rakúsko-Uhorska Karolom Róbertom z Anjou. Dovolím si tvrdiť, že je to nielen na Slovensku unikátna aktivita jedného fotografa so vztahom k svojmu mestu a spoluobčanom. Skutočne ojedinelá pätdielna fotografická kronika, ktorú ocenia aj budúce generácie.

Pavol Erdziak
publicista

Utópia – medzi architektúrou a fotografickým obrazom

Názov výstavy: Utopia
Autorka fotografií: Ema Lančaričová
Miesto výstavy: Squarol – mestský park Prievidza
Trvanie výstavy: 11.7. – 4.9.2023

V auguste minulého roku sa konal už 10. ročník „1:1 Workshopu“ organizovaného zoskupením Woven. Štyri architektky, Anna Cséfalvay, Marianna Maczová, Veronika Michalíková a Danica Pišteková, počas neho v spolupráci so študentmi a študentkami architektúry, mestom Prievidza a občianskym združením Ars Preuge vytvorili v Mestskom parku v Prievidzi multifunkčný objekt Squarol. V minulosti z 1:1 Workshopu, ale aj z produkcie Woven vzniklo množstvo mimoriadne podnetných projektov, reagujúcich na najrozličnejšie výzvy pre architektúru v 21. storočí. Žiadny z projektov sa však nedotýkal oblasti vizuálneho umenia tak exaktne ako práve prievidzská realizácia. Síce som pre tento objekt kúsok vyššie použil prívlastok „multifunkčný“, presnejším a aj korektnejším by bol ešte azda prívlastok „výstavný“ multifunkčný objekt. Squarol totiž rieši otázku kultivácie verejného

foto | Vanda Mesiariková

foto | Vanda Mesiariková

priestoru umením a hoci je sám osebe architektonicky a dizajnovo zaujímavým objektom, jeho ambíciou je vytvoriť možnosti pre multižánrovú prezentáciu súčasného umenia. Koná tak v mestskom parku, ktorý predtým nebol miestom pre uvádzanie výstav, bol teda „ne-miestom“ pre kultúru, a to, že by sa takým raz stal, by sa mohlo zdať ako utopická predstava.

Práve témou utópie v súvislosti s fotografickým médiom sa zaoberá aj ostatný výstavný projekt prezentovaný v architektúre Squarolu od 11. júla do 4. septembra 2023. Autorkou výstavy s názvom Utopia je Ema Lančaričová (*1993), ktorá sa dlhodobo zameriava vo svojej tvorbe na výskum média fotografie, usilujúc sa uplatniť v ňom široké pole filozofického myslenia. Ústredným motívom výstavy, ale aj rozsiahlej fotografickej a objektovej série, je architektúra a prostredie zanikajúcej továrne, či ešte presnejšie, objekt prefabrikovaného betónového stĺpu, ktorý zostal vztýčený ako monumentálny pamätník pripomínajúci zánik jednej epochy ľudského snaženia. Fotografie miestami zachytávajú celé polia takýchto stĺporadí, čím akoby naznačovali smerovanie uvažovania autorky k repetitívnosti a reprodukovateľnosti na jednej strane a efemérnosti či nenaplniteľnosti cieľov na strane druhej. V samotnom stĺpe by sme mohli hľadať odkazy k pradávnej tradícii tektonickej architektúry, k chrámovým stĺporadiam, obeliskom či stĺpovým pamätníkom. Tým, že sú však objekty stĺpov v ruinóznom stave, polčase rozpadu, naznačujú skôr tragiku našich často utopických predstáv. Tie oscilujú niekde medzi predstavami jedinca stláčajúceho spúšť fotoaparátu a spoločnosti budujúcej režim odsúdený svojou utopickou povahou na zánik.

Projekt je vďaka tomu na jednej strane taživou civilizačnou reflexiou, na strane druhej však tiež hĺbavým zamyslením nad podstatou média fotografie. Ak by sme pripustili, že jednou z línií či úloh súčasného umenia je polemika s tradičnými médiami, ktorým fotografia dnes už je, Ema Lančaričová je skvelým príkladom takéhoto prístupu. Vo svojich fotografických esejach kladie otázky týkajúce sa ontológie fotografického obrazu, pričom dochádza často priam k spochybneniu našich očakávaní, ktoré sú na fotografický obraz kladené. Presviedča nás, že: „Fotografia je utópia sama osebe. Je to zidealizovaný stav.“

Je mimoriadne pútavé, ak sa stretnú dve také silné idey, ktoré spolu vytvárajú myšlienkovo i formálne harmonický celok, aký má v slovenskom prostredí len málo analógií, ak vôbec nejaké. Konceptuálny prístup Emy Lančaričovej sa vďaka adjustácii v architektúre Squarelu stal ešte vitálnejším, rozširujúcim pole svojich polemík smerom k verejnému priestoru a uvažovaniu o jeho súčasnosti, efemérnosti a estetike zároveň. Želám slovenským mestám viac takto vydarených projektov, ktoré si zdecimovaný verejný priestor v nich naozaj žiada.

Adrián Kobetič
kurátor

Jeseň vo Verejnej knižnici Vladimíra Vorobjova

Jeseň z poetického hľadiska je obdobím farebného lístia na stromoch, daždivých dní a svietnikov z tekvíc, no z takého praktického uhla pohľadu napríklad aj obdobím začiatku školského roka, hľadania ubytovania či stahovania sa do nového bytu. Ak ste si čo i len raz hľadali niekedy niekde dlhodobé bývanie a absolvovali ste početné prehliadky bytov či domov v rôznych častiach mesta, môžete si na tie časy zaspomínať pri knihe, ktorá je jesenným odporúčaním knižnice. Publikácia je výsledkom trošku bláznivého nápadu autorky – multimediálnej umelkyne Andi Schmied, ktorý vznikol počas rezidenčného pobytu v New Yorku. Autorka nechcela opustiť mesto preslávené mrakodrapmi bez toho, aby ich navštívila zvnútra čo najviac a do sýtosti si užila výhľady na rôzne časti New Yorku. Keďže to predsa len nie je také jednoduché, vymyslela si lišiacky spôsob, ako do budov s luxusnými apartmánmi a dych berúcimi výhľadmi preniknúť – v prestrojení za boháčku hľadajúcu byt v najdrahších lokalitách mesta sa jej podarilo absolvovať dokopy dvadsaťpäť obhliadok tých najluxusnejších newyorských bytov a okrem realitného makléra jej spoločnosť robil fotoaparát, vďaka ktorému vás prostredníctvom knihy teraz Andi pozýva na prehliadky spolu s ňou. Prestrojenie za manželku vplyvného galeristu a zberateľa umenia si vyžadovalo vytvorenie fiktívnej identity a detailne premyslený životný príbeh Andi, teda vlastne jej alter ega Gabrielly. Svoju novú identitu zobrala autorka natoľko vážne, že prvú časť knihy tvorí rozhovor venovaný predstaveniu projektu, téme luxusného bývania v New Yorku či fungovaniu miestneho trhu s realitami, pričom na otázky tu odpovedá nielen Andi ako autorka, ale aj Andi-Gabriella ako protagonistka projektu. Druhú časť knihy potom tvorí akýsi katalóg bytov s fotografiami impozantných výhľadov na mesto a moderného interiérového dizajnu jednotlivých apartmánov, obohatený o rozhovory medzi Andi-Gabriellou a realitným maklérom počas prehliadok.
Záverečnú tretiu časť tvoria eseje siedmich odborníkov na rôzne aspekty z oblasti dejín umenia, architektúry, urbanizmu či sociológie zahrnuté v projekte. Publikácia je kúskom, ktorého viacvrstevnatosť odhalíte až po opadnutí prvotnej zvedavosti nazrieť do sveta nehnuteľností majetnej skupiny newyorského obyvateľstva, v momente, keď sa

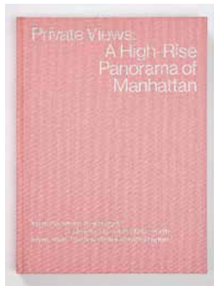

začítate do chronológie vzniku celého projektu, oceníte samotný nápad, ponoríte sa do dialógov medzi autorkou a maklérom a prečítate všetky eseje plné zaujímavostí zo všetkých vyššie vymenovaných oblastí. Ak by vás kniha zaujala natoľko, že by ste chceli jednotlivé budovy navštíviť alebo aspoň vidieť zvonku v New Yorku aj vy, v knihe nájdete aj adresy lokalít a pre milovníkov faktografie tam autorka zahrnula aj také údaje ako meno architekta stavby, počet poschodí, výšku či počet bytov, ktoré sa v celej budove nachádzajú.
SCHMIED, Andi: Private Views: A High-Rise Panorama of Manhattan. 2. vyd. Prague 2021. 227 s.
ISBN 978-80-270-9125-6.

Tematika bývania a domova v Spojených štátoch, hoci z úplne odlišnej perspektívy, je aj ústrednou témou letného vydania časopisu Aperture, ktoré sa tentokrát zameralo na dejiny, spoločenské pozadie a aktuálne úskalia hľadania nového domova a identity ázijských pristahovalcov na americkej pôde. Ak sa zamyslíte nad tým, čo vám evokuje spojenie Ázie a USA, čo vám prvé napadne? Sú to slávne čínske štvrte, vojna vo Vietname, Pearl Harbor, beatnici či streľba v kórejských kúpeľoch v Atlante? Či už vám napadlo niečo z dávnejších dejín alebo z posledných rokov, všetko je to súčasť kolektívnej pamäte o ázijskej komunite v Spojených štátoch a ak sa o tom chcete dozvedieť prostredníctvom fotografií niečo viac, určite siahnite po tomto čísle, kde nájdete až pätnásť pohľadov fotografov a kurátorov na rôzne aspekty života ázijskej komunity v USA. Nájdete tu témy ako zabudnutá občianska vojna v Laose a príslušníci kmeňa Hmong žijúci v Kalifornii živiaci sa pestovaním marihuany tak, ako kedysi doma v Laose; využitie fotografických zbierok zachytávajúcich ázijských imigrantov v amerických archívoch na etnografické účely – rekonštrukciu dejinných udalostí aj rodinnej histórie v modernom umení; indonézske kultúrne a spoločenské prvky v štylizovanej fotografii; interpetáciu fotografií z japonských koncentračných táborov na západe USA; portrétnu fotografiu zameranú na rekonštrukciu vojenského odievania Aziatov bojujúcich v americkej občianskej vojne; rekonštrukciu osobnej pamäte a pohľad na hľadanie vlastnej identity mladých ázijských imigrantov v amerických veľkomestách; životný príbeh fotografa Soichiho Sunamiho; tvorba indickej fotografky Priye Suresh Kambli ovplyvnená osobnou pristahovaleckou skúsenosťou či rozhovor s fotografom Reaganom Louiem. Rôznorodosť príbehov a prístupov k téme je tak obsiahla, že podnety na prehĺbenie vedomostí nielen o ázijskom pristahovalectve samotnom, ale aj o dejinách ázijských krajín a Spojených štátov je treba si pozapisovať. Okrem hlavnej témy čísla však v časopise nájdete aj množstvo noviniek zo sveta fotografie, navštívite ateliér talianskeho fotografa Guida Guidiho alebo sa dočítate o brazílskom komunitnom archíve fotografií z prostredia miestnych faviel.

Karen Elmová
publicistka

33. MESIAC FOTOGRAFIE OPÄŤ OŽIVÍ JESEŇ ZVUČNÝMI MENAMI DOMÁCEJ A SVETOVEJ FOTOGRAFIE

Blíži sa festival Mesiac fotografie, ktorý bude v rámci kultúrnych podujatí dominovať mesiacu november už po tridsiaty tretí raz. V tomto ročníku sme sa rozhodli venovať pozornosť 30. výročiu rozdelenia Česko-Slovenska, a najmä vývoju fotografického média po 1. januári 1993 a tomu, čo sa dialo v Česko-Slovensku pred jeho rozdelením.

Výstavy sú rozdelené do bloku Slovensko a Česko. Predstavíme napríklad výstavu z fondov Štátnej tajnej bezpečnosti o tom, ako fotograficky dokumentovala sledovanie okrem iných aj Milana Lasicu či Júliusa Satinského, ale aj dokumentácie z bytových výstav v 70. rokoch 20. storočia. K tomu sme vybrali reprízu výstavy Hra na štvrtého (Tono Stano, Rudo Prekop, Michal Pacina), ktorá mala premiéru v Galérii Foma v Prahe v roku 1986 a ktorú kurátorovala (vtedajším slovníkom – bola jej komisárkou) Anna Fárová. Pavel Vavroušek predstaví súbor o Novej Sedlici, najvýchodnejšej dedine vtedajšieho socialistického Československa z rokov 1971 – 1981.

V bloku venovanom súčasnej slovenskej fotografii sme pripravili expozície Petra Župníka, Jany Šturdíkovej, Mira Nôtu a autori nastupujúcej generácie sa predstavia v rámci kolektívnej výstavy k 33. výročiu založenia Inštitútu tvorivej fotografie v Opave. Mimo Bratislavy v rámci sprievodného programu festivalu budú vystavovať Boris Németh, Lena Jakubčáková, Miloš Dohnány, Béla Petrik.

Od začiatkov v 90. rokoch sme vždy kládli dôraz na prezentáciu tvorby autorov strednej a východnej Európy. Výstava maďarského reportéra Zoltána Berekmériho, poľskej autorky Ivony Germanek, českého dokumentaristu Jiřího Tureka či surrealizmom ovplyvnená tvorba rakúskeho fotografa Stefana Oláha určite stoja za zmienku. Autor a kurátor Walter Bergmoser pripravil skupinovú výstavu súčasnej berlínskej fotografickej scény do priestorov Pisztoriho paláca v Bratislave... atď.

V bloku, ktorý prekračuje regionálne geografické hranice, bude patriť dôležité miesto dvom výstavám vo verejnom priestore – súčasnej novinárskej svetovej fotografii a špecifickému projektu, ktorý popularizuje výnimočný európsky vedecký projekt CERN. Surrealistická fotografia Gabriela Garcina z Marseille ponúkne slovenskému divákovi šancu sledovať dialóg aktuálnej scény s modernou 30. rokov. Mimo našej bezprostrednej skúsenosti sa pohybuje fotografické dianie na Ďalekom východe. Výstavy autorov z Afganistanu či Iránu (Abbas Attar, Ebrahim Noroozi, Fatimah Hossaini, Gohar Dashti, Money Sharma, Shah Marai & Wakil Kohsar alebo Maryam Firuzi) nám dovolia nahliadnuť do ich kultúry, spoznať ich príznačný prístup k fotografickému médiu.

Svetovú fotografiu bude tento rok zastupovať svetoznámy spevák, skladateľ a v neposlednom rade fotograf Bryan Adams s výberom fotografií z dvoch sérií – Odhalení (Exposed) a Zranení (Wounded). Na jednej strane portréty známych osobností šoubiznisu a na druhej strane portréty britských vojakov zranených pri misiách v Afganistane či Iraku. Výstava v Dome umenia predstaví okolo 100 fotografií.

Okrem fotografie budeme v rámci sprievodného programu diskutovať na tému AI – na konferencii venovanej momentálne najkontroverznejšej téme.

Taktiež premietneme zaujímavé filmy z Ďalekého východu a, samozrejme, tak ako každý rok budeme hostovať niekoľko workshopov s etablovanými fotografmi.

Určite sa je na čo tešiť a veríme, že aj tento ročník festivalu vizuálne obohatí každého nášho verného aj nového návštevníka.

Dominik Tatarka

Gilbert Garcin | Faire de son mieux

Bryan Adams

Hra na štvrtého (Michal Pacina, Rudo Prekop, Tono Stano)

© Maryam Firuzi | Silk Road gallery

Nina Roeder | Lampenschirme

Gohar Dashti | z cyklu Fragmenty spomienok

Peter Župník | Pomalá ruka

ROLE PLAYING – RODINNÉ EXHIBÍCIE

Slávne vyhlásenie Simone de Beauvoir, že „človek sa nerodí ženou, ale skôr sa ňou stáva", je užitočným odrazovým mostíkom k úvahám o tom, čo znamená byť mužom v dnešnom svete, ako aj o mieste fotografie a filmu pri formovaní mužskosti. To, čo sme považovali za „mužské", sa v histórii a v rôznych kultúrach značne zmenilo. Tradičná sociálna dominancia mužov určila rodovú hierarchiu, ktorú naďalej podporujú spoločnosti po celom svete. *Family Portrait* autorky Anety Bartos (1978?)[1] nezachytáva všeobecne chápaný obraz rodiny, ale ide o psychosexuálnu drámu s napätím narúšajúcu tradičné rodinné väzby. Na snímkach máme možnosť vidieť znepokojivý vzťah obnaženej mladej ženy a starnúceho muža v speedo plavkách. Zachytávajú blízkosť, lásku, ale na druhej strane pre diváka môžu pôsobiť dojmom nevinnosti a sexuálneho napätia. Postavy na snímkach olizujú zmrzliny, držia sa za ruky, kúpu sa v jazere, odkazujúc na slávnu maľbu Ofélie, žena sa hojdá na hojdačke, obnažujúc intímne partie, leží na posteli a popíja víno, zatiaľ čo muž postáva nad ňou. Bartos sa prostredníctvom týchto obrazov vzpiera tradičnému stereotypnému vnímaniu vzťahu dospelej dcéry s vlastným otcom.

Séria vychádza zo spomienok na detstvo, keď prizmou detského pohľadu upravuje realitu do skreslenej predstavy otca ako hrdinu. Postava mladej krehkej ženy sa tak dostáva do kontrapozície voči chradnúcemu herkulovskému telu. Sexualita a erotika sú vnímané skrz minimálne oblečenie postáv a ich vzájomné pózy a gestá. Bartos uvádza, že hneď, ako ľudia vidia nahé telo, ich pohľady spočinú na ňom, a nie sú schopní vnímať ďalšie vrstvy ukryté za obrazom.[2] Scény sú pokusom o obnovenie spomienok na detstvo a provokáciou voči divákovi. Sentimentalita, sexualita, pochmúrnosť (pominuteľnosť) sú podporované protirečivými pózami, protirečivými entitami.

Fotografia *Mirror* (2016) zachytáva pózujúceho otca v polohe zdôrazňujúcej jeho svalstvo, kým autorka sa objavuje v zrkadle za kamerou. „Zviditeľňovanie zákulisia a mnohých rôznych rolí sníma rúško tajomstva z prechodu medzi rolami. To sa týka publika i aktérov; ľudia, ktorí zmenia status, už nemajú pocit, že sú niekým úplne iným. Autorka tak využíva dlhoročnú maliarsku tradíciu seba zachytenia v obraze,[3]" objavujúceho sa vo výtvarných dielach počnúc maliarom Velasquézom. Dojem pominuteľnosti je umocnený využitím dômyselného technologického procesu. Autorka fotografuje na expirovaný instantný materiál, ten je následne oskenovaný, upravený, zväčšený do niekoľkonásobných rozmerov a tlačený pigmentovou tlačou, navodzuje hmlistú atmosféru. Táto performatívna séria je plná znepokojivých obrazov, zachytáva netradičný vzťah otca s dcérou, ktoré by mohli byť podrobené hlbšiemu skúmaniu psychoanalytikov. „Rodičia môžu ovplyvniť kultúrou tradované rysy maskulinity a femininity." [4]

Kým u Bartos sledujeme v obrazoch napätý vzťah otca a dcéry podrobujúci sa vzpieraniu voči tradičnému chápaniu tohto vzťahu, iný prístup volí fotograf Charlie Engman. Engman fotografoval svoju matku Kathleen od roku 2009 vyše desať rokov a o vzájomnej spolupráci hovorí, že fotografovanie je lacnejšie ako terapia.[5] Výsledkom ich dlhoročnej kooperácie je projekt a knižná publikácia nesúca názov Mom. Autorova matka tu preberá roly rozmanitých postáv, dochádza k hre s množstvom rozličných obrazov a identít. Kathleen je zobrazená ako bojazlivá a odvážna, zábavná a výstredná, intenzívna a riskujúca, pričom fotografie prezentujú širokú rozmanitosť od módnych fotení, štúdiových snímok, záberov z domova, výletov či každodennosti. Fotografie prezentujú široké spektrum scenérií a rôznych rol – selfie snímky zachytávajúce nerozhodnosť pri výbere oblečenia, vizuálna analýza matkinho šatníka, žena behajúca nahá v rifľovej košeli po poli v ústrety fotografovi, výrazný make-up a parochne odkazujúce k portrétu Andyho Warhola, vzhľad otrhaného bezdomovca, deformácia tela prostredníctvom postprodukcie, drsnosť, zvliekanie sa z kože, odťažitosť a priateľskosť. Množstvo prezentovaných osobností a široký rozsah nálad predstavujú spôsob, akým matky často behajú okolo svojich detí. Zároveň však autor spochybňuje tradičné vnímanie matiek, starnúcich matiek a ich zobrazovania, ako aj obnažovania. Ich vzhľad sa stáva predmetom skúmania. Kathleen sa váľa v špine, hrá sa v snehu, bezstarostne pobieha obnažená pred svojim synom a pred fotoaparátom sa vracia ku všetkému, čo mohla prirodzene robiť v období, keď bol Charlie malé dieťa. V tomto prípade ide o rovnocennú pracovnú úlohu nadradenú nad rolu matky.

Podobne ako mnoho iných autorov hľadal Engman v počiatkoch svojej kariéry spôsoby vizuálnych stratégií. Rodinní príslušníci sa v snahe pomôcť svojím blízkym zbavujú odťažitého bremena sociálne akceptovaných spôsobov vyobrazenia. Engmanovi sa matka ponúkla stáť modelom

Charlie Engman | zo série MOM

Aneta Bartos | Mirror | **2015**

a práve tento moment mu priniesol odvahu prísť s niektorými ideami, rozvinúť ich a následne vyjsť s kožou na trh. „Vedel som, že ju môžem prinútiť robiť čokoľvek, čo chcem... Ak chcem vyskúšať nejaký bláznivo šialený nápad, nemusím ju veľmi presviedčať. Keď pracujete s rodinným príslušníkom, môže to byť veľmi oslobodzujúce." [6]

Engman pristupuje k matke pri zobrazení ako ku skulptúre, spochybňuje stereotypy materstva prostredníctvom hesla *vidieť a byť videný* a vyvoláva otázky o reprezentácii, kontrole, hraniciach, ale aj o intimite a fantázii. Teória preťaženia roly (role overload) sa opiera o koncept napätia v role, ku ktorému v prevažnej väčšine dochádza v prípade, že veľké množstvo vzájomne si konkurujúcich rolí, vyčerpáva zdroje aktéra.[7] Kathleen však v jednom rozhovore hovorí, že obaja majú zodpovednosť za to, čo si my ako diváci myslíme, že vidíme, a čo si myslíme, že to znamená. Zbavením sa tradičných rolí a bežných vzorcov správania sa medzi matkou a synom dochádza k odhaľovaniu nových perspektív a zbavenie sa rolí, ktoré hrajú ostatní, môže byť hrdinské, ale i záporné.

Rodinné systémy sú súčasťou skrytej dynamiky, môžu byť odkrývané prostredníctvom systematickej psychológie. Tieto dynamiky spájajú jednotlivcov s vlastnou rodinou a ponúkajú mu možnosť lepšie pochopiť a poznať vlastnú realitu.

Rodinné systémy ukazujú, že každá rodina a každé pokolenie vlastnia niečo ako vlastné svedomie, s ktorým môžu prísť do kontaktu a na jeho základe pochopiť dôležité informácie o tom, čo narúša vzťahovú rovnováhu alebo, naopak, čo ju prehlbuje.

Inšpiráciu v metóde rodinnej konštelácie od nemeckého psychoterapeuta Berta Hellingera nachádza aj poľská autorka Joanna Piotrowska (*1985). Herllingerove výroky o ilúzii ľudskej moci, pút lásky, slobody, klamov svedomia či veľkosti obyčajných vecí sa stávajú východiskom pre sériu fotografií *Frowst* (2014). Jej snímky sú znepokojivé, neskutočné a u diváka navodzujú pocit nepokoja a vzájomnú závislosť rodiny. Rekonštrukciou scén z detstva za použitia dospelých osôb referuje pozitívne aj negatívne aspekty interpersonálnych vzťahov. Súkromné momenty rodinného života sú kompromitované bizarnými polohami tiel a ich neprirodzenými gestami pripomínajúcimi skulpturálny charakter. Prostredníctvom klasicistického spracovania fotografie umelkyňa narúša kognitívnu rutinu a diváka núti premýšľať o skutočnosti obrazov – či sa naozaj niekedy odohrali alebo boli hrané iba pred kamerou pre tento záznam. Ambivalentné fotografie evokujúce detské hry a stresové situácie zobrazujú dysfunkčnú rodinu – hermetickú, neschopnú komunikovať, obsahujúcu snahu o udržanie súčasného „zmrazeného" stavu, a nie jeho vývin a rozvoj.

Séria obrazov je divákovi blízka, a zároveň cudzia, môže vyvolať i nepríjemné pocity a pocity znechutenia. Autorka využíva svojich rodinných príslušníkov ako hercov v ich prostredí, prostredníctvom choreografie, gest, pohybov tela, mimiky, pohľadov odhaľuje skryté emócie a vnútorné konflikty subjektov. Absencia farieb zdôrazňuje čistú formu fotografovaných subjektov a upriamuje divákov pohľad na ich reč tela, pred kamerou ich zmrazuje prostredníctvom použitia blesku. Jej fotografie zobrazujú vzťahovú dynamiku, napätie, temné stránky rodiny a prostredníctvom rekonštrukcie spomienok a rodinnej histórie vyvoláva rozptýlené asociácie zotrvačnosti, násilia, psychického preťaženia sprevádzaného pocitmi ako intimita, blízkosť, radosť, ochrana. Prostredníctvom privátnych tém odhaľuje negatívne stránky rodinných vzťahov prítomné v každej spoločnosti.

Jej inscenované biotopy často hovoria o nefunkčnom prostredí viac než o nefunkčnom správaní, ktoré je veľmi prirodzenou reakciou na stiesnenosť priestoru. V sérii fotografií *Shelters* Piotrowska vyzvala ľudí, aby si vytvorili bunkre z ich nábytku, vankúšov, prikrývok, kobercov a ďalších objektov z ich domácnosti. Následne

odfotografovala dospelých jedincov, ako ležia v rôznych skrútených polohách vo svojich skrýšach. Tieto kompozície sú bežne spájané s detskými hrami, pričom sa stávajú krehkou a existujúcou bariérou voči zraniteľnosti domova. Ako deti sme sa prostredníctvom ukrývania v takýchto bunkroch snažili uniknúť pred zraniteľnosťou sveta a vytvárali sme si vlastné univerzum. V jej tvorbe je tento akt pokusom o psychický a fyzický únik pred neľahkými nástrahami života. Jej fotografie sú pohodlné aj klaustrofobické, intímne a prázdne – ako vnútro rodiny samotnej.

Päťdesiate a šesťdesiate roky minulého storočia boli vekom rodiny – v západných krajinách sa rodina usmievala zo všetkých reklám a pozývala do konzumného raja, kým v stredoeurópskom kontexte bola populácia sužovaná drsnou klímou despotického socializmu.[8] Tvorba Weroniky Gęsickej (*1984) odhaľuje rodinnú jednotku ako konštrukt a prostredníctvom dekonštrukcie obrazu dekonštruuje obraz amerického sna. Jej séria *Traces* spochybňuje všeobecné vnímanie obrazov, vytvára digitálne surreálne montáže. Autorka využíva rodinné snímky z amerických fotobánk z 50. a 60. rokov 20. storočia. Nie je jasné, či fotografie pochádzajú zo skutočných rodinných fotoalbumov, alebo boli objednané pre reklamu. Práve táto nevedomosť rodinných väzieb, ktoré vplývajú na diskurz vnímania obrazov, otvára polemiku o stieraní hraníc medzi realitou (skutočnosťou zachytenou v reálnom čase a reálnom priestore) a inscenáciou (hraním rolí, pózovaním pre novovznikajúcu fotografiu).

Jej zábery sú reakciou na falošný obraz o živote predkov v minulosti. Gęsicka podčiarkuje dichotómiu medzi realitou a fikciou, posúva hranice medzi spontánnosťou a umelosťou a prináša pohľad na pamäť a pravdivosť emócií. Názov série odkazuje k viacerým formám vnímania. Stopy a dôkazy prítomnosti či potvrdenie účasti, stopy ako dokumentovanie existencie ľudí, momentov, situácií, stopy ako odtlačky minulosti.

Jej modifikované obrazy odhaľujú nové kontexty a novú realitu, kde nie všetko je také, ako sa na prvý pohľad zdá. Deti bežia v ústrety otcovi, ktorý sa vracia domov s práce, pokľakne a čaká, kedy sa mu jeho potomkovia vrhnú do náruče. Niečo však na obraze nie je v poriadku. Medzi deťmi a mužom je čierna priepasť, ktorá zabraňuje ich zvítaniu. Letmý pohľad na tradičný rodinný portrét zachytávajúci matku, otca a ich dve deti nepôsobí ničím výnimočne. Až po dlhšom upriamení našej pozornosti spozorujeme, že na obraze nie je niečo v poriadku. Z každej tváre sa na nás usmievajú tie isté ústa, hľadia na nás tie isté oči. Surreálny horor a sociálna utópia rekontextualizujú pamäť jednotlivca – ako sa v priebehu rokov mení vnímanie spomienok na určité udalosti a ako kolektívna pamäť vytvára sociálny a kultúrny kontext danej doby. Rodinná jednotka je odhalená ako konštrukt, tváre sú masky a ľudia sú náhle ohromení prostredím.

„Dôležitejšie je to, že zisťujeme, že len ťažko nájdeme legitímny vzťah, ktorého účastníci sa nepodieľajú na utajovaných praktikách nezlučiteľných s dojmom, ktorý účinkujúci vyvolávajú u obecenstva. Napriek tomu, že konkrétne výkony, roly či úlohy môžu účinkujúceho stavať do pozície, v ktorej nemá čo skrývať, v určitom bode celého trvania sa vyskytne niečo, k čomu nemôže pristupovať so všetkou otvorenosťou. Čím väčší je počet diskutovaných otázok a počet hereckých rolí spadajúcich do rámca napĺňovanej roly či vzťahu, tým väčšia sa zdá pravdepodobnosť existencie utajovaných problémov. Čo má prinášať umenie súčasnosti? Akú úlohu má zohrávať umenie v súčasnej spoločnosti?" [9] Má byť kritické a aktivistické? Má byť oslavované? Či naopak kritizované? Práve projekt švajčiarskeho autora Romaina Madera (*1988) sa stal veľmi kontroverzným a polarizuje kultúrnu obec. Projekt *Ekaterina* odkrýva imaginárny príbeh hľadania si životnej lásky na pozadí sexturizmu. Zobrazuje výlet do fiktívneho mesta na Ukrajine, ktoré spopularizovali iba krásne ženy, autor tam prišiel hľadať životnú lásku a budúcu manželku. Jeho prístup je zábavný, vtipný, naivný, absurdný, riešiaci závažné témy (sexturizmus, láska, samota) prostredníctvom satirického vyobrazenia hlúpych a nevšímavých Západoeurópanov. V meste Ekaterina žijú iba samé ženy, dúfajúc v príchod bohatého Západoeurópana, ktorý by si ich odviedol a vzal za ženu. Dochádza tu k prelínaniu stereotypov o krásnych ukrajinských nevestách a nevšímavých sexturistov, do polohy ktorého sa inštaluje aj samotný autor. Na pozadí typického „sovietskeho" prostredia prebieha hľadanie lásky a vzniká dokonalý chaos kombinujúci dokumentárne stratégie mätúce diváka v dôveryhodnosti medzi fikciou a realitou. To, čo sa v tomto prípade zdá byť fikciou, je skutočné, a to, čo je skutočné, sa zdá byť fikciou. Autor sa chytil veľmi riskantnej úlohy, ktorou je prostredníctvom satiry skúmanie ťažkej témy vykorisťovania žien vo východnej Európe. Jeho snahou bolo zobrazenie univerzálnej témy, nie iba niečoho lokálneho previazaného s Ukrajinou. Všetky ženy na fotografiách, ktoré preberajú rolu krásnej Ekateriny, sú autorove priateľky, priateľky priateliek alebo aktivistky. Príbeh hľadania lásky sa končí happyendom a žiadosťou o ruku pod vrcholom Matterhornu. „Účinkujúci navyše často svoje obecenstvo utvrdzuje v presvedčení,

Joanna Piotrowska | kniha Frowst | foto Zuzana Pustaiová

Weronika Gęsicka | kniha Traces | foto Zuzana Pustaiová

že on sám má k obecenstvu oveľa ideálnejší vzťah, než je skutočne pravda." [10] Mnoho ľudí sa preto neraz Madera pýtalo, ako sa má jeho žena v domnienke, že príbeh Ekaterina je založený na autobiografických prvkoch.

Romain Mader získal za tento projekt v roku 2017 v Holandsku významné medzinárodné ocenenie Paul Huf Award. Reakcia na seba nenechala dlho čakať a vzápätí vznikla petícia podpísaná asi 50 zástupcami z oblasti kultúry a umenia (predovšetkým z Ukrajiny a Bieloruska), ktorí považujú Maderovu *Ekaterinu* za urážlivo stereotypnú a sexistickú predstavu bieleho západného muža, ktorý propaguje sexturizmus, sexizmus a mizogýniu a prostredníctvom humoru zostáva naivný voči zložitým ekonomickým a politickým problémom

© Romain Mader | Mariage à Loèche-les-Bains (Marriage in Leukerbad) | **2012**

post-sovietskeho regiónu. Fotografická komunita, kurátori, žurnalisti, ale aj obyčajní ľudia ho obviňujú zo stigmatizácie ukrajinských žien. Petíciou žiadali o odobratie tohto ocenenia autorovi, na čo však komisia reagovala, že „v dnešnej dobe ´falošných správ´ a idealizovaných užívateľských profilov na sociálnych médiách Maderova práca ukazuje, že často kladená otázka o pravdivosti fotografie je stále aktuálna." [11]

V tvorbe spomínaných autorov nachádzame spoločný menovateľ v podobe krízy a sociálneho očakávania. Témy ako vzťah rodiča a dieťaťa sú vo väčšine projektov zobrazené ako kladné príbehy. Tu však dochádza k zásadnej ambivaletnosti prístupu, keď Aneta Bartos a Charlie Engman odhaľujú sociálne neakceptované pohľady na vzájomné vzťahy medzi odlišnými vekovými generáciami s príbuzenskými väzbami. Práve príbuzenské väzby a ich temné stránky vytvárajú ouvre u Joanny Piotrowskej, ktorej osobná skúsenosť sa stáva skúsenosťou nás všetkých. „Rodina vo svojom pôsobení priamo i nepriamo reflektuje stav a možnosti spoločnosti."[12] Weronika Gęsicka, ovplyvnená životom v post-sovietskej krajine, rekonceptualizuje americký sen, Romain Mader skúma všeobecný sociálny problém skrz osobný, ale fiktívny príbeh love story a stáva sa prechodom k všeobecnej téme previazanej osobnými konfliktmi. Prostredníctvom všeobecných otázok, odohrávajúcich sa v základnej bunke spoločnosti, môžu jednotliví autori prinášať kritické pohľady na dianie v spoločnosti. Práve prostredníctvom všeobecných tém spracovaných z osobnej perspektívy je možné docieliť všeobecný záujem a priblíženie divákovi mnohých tém, o ktoré doposiaľ nejavil záujem.

Zuzana Pustaiová
fotografka a šéfredaktorka

Upravený text pochádza zo záverečnej kapitoly Role playing: Záver alebo pokus o kurátorský koncept? dizertačnej práce Rodinné exhibície.

POZNÁMKY:

1 https://sites.barbican.org.uk/masculinitiesguide/ [2021-08-16]
2 ttps://www.1854.photography/2020/05/aneta-bartos-portrait-daughter-father/
3 MEYROWITZ, J.: Všude a nikde: Vplyv elektoronických médií na sociální chování. 2006. s. 133
4 MOŽNÝ, I.: Rodina a společnost. 2011, s. 179.
5 https://i-d.vice.com/en_uk/article/wxqdmb/charlie-engman-mom-interview-photography [2021-08-16]
6 Tamtiež.
7 MOŽNÝ, I.: Rodina a společnost. 2011
8 Tamže.
9 GOFFMAN, E.: Všichni hrajeme divadlo: Sebeprezentace v každodenním životě. 2018. s. 80.
10 Tamže, s. 63.
11 https://www.foam.org/museum/programme/romain-mader [2021-08-11]
12 MENDELOVÁ, E.: Súčasná postmoderná rodina a vnútrorodinná deľba práce. 2014. s.11.

Počiatky fotografie vo Vysokých Tatrách (2. časť)

Tatranské doliny budovaním chodníkov začal sprístupňovať turistom Uhorský karpatský spolok (MKE), ktorý vznikol v roku 1873. Spolok podporoval aj prírodovedné bádanie v Karpatoch a vydával dvojjazyčnú ročenku Jahrbuch des ungarischen Karpathen Vereines – A Magyarországi Kárpátegyesület évkönyve. Karol Divald bol od založenia spolku jeho členom. Zásadný význam pre rozvoj turizmu vo Vysokých Tatrách malo otvorenie železnice z Bohumína do Popradu (8. 12. 1871) a v nasledujúcom roku do Košíc a Budapešti. Pri tejto príležitosti zhotovili Alexander Schild a Eugen Geissler rozsiahly album albumínových fotografií dokumentujúcich výstavbu trate, staníc, mostov a ďalších stavieb, ale tiež krajiny a miest, ktoré nová železnica sprístupnila. Do tohto súboru boli zaradené aj fotografie z Vysokých Tatier. Na niektorých fotografiách z výstavby železničnej trate, násypov, mostov a staníc sú v pozadí Vysoké Tatry. Na túre so sprievodcom a dvomi nosičmi fotografovali vstupnú cestu do Starého Smokovca, pohľad do Veľkej Studenej doliny z hrebeňa veľmi podobný Divaldovým fotografiám.[1] Druhá cesta viedla k prameňom Belej v Tichej doline.

Hermann Wilhelm Vogel (1834 – 1898) bol profesorom fotografie na Vysokej škole technickej v Berlíne. Roku 1863 založil Spolok na podporu fotografie a stal sa jeho predsedom. V nasledujúcom roku založil katedru fotografie na Priemyslovej akadémii, ktorá sa neskôr transformovala na vysokú školu. Súčasne H. W. Vogel začal vydávať časopis Photographische Mittheilungen. Najviac sa venoval fotografickej chémii, bol vynálezcom ortochromatického filmu s fotografickou vrstvou citlivou na ultrafialovú, modrú a zelenú časť svetelného spektra. Pridaním farebných senzibilátorov do emulzie dosiahol ich zobrazenie v sivých odtieňoch. H. W. Vogel bol cestovateľom a dvakrát navštívil aj Vysoké Tatry. Ludwig Eichborn ho pozval do Zakopaného, aby fotografoval poľské Tatry, kam pricestoval 19. septembra 1871. Tam zhotovil fotografie horstva a zábery v podhorí. Na cestu zobral účelovo zhotovenú prenosnú tmavú komoru, ktorá sa dala rýchlo rozložiť.[2] Na prípravu citlivej vrstvy použil kolódium. V podhorí fotografoval pastierov a horalov, krajinu s turistami, plesá a horské bystriny a po výstupoch aj tatranské štíty a vodopády. V albume Die Hohe Tatra, ktorý zhotovil fotoateliér Gustaw Schauer v Berlíne (1872), potom uverejnil osemnásť albumínových fotografií. Svoje zážitky z cesty a skúsenosti s fotografovaním podrobne opísal.[3] Fotografie Lomnického štítu a ďalších tatranských vrcholov nad Morským okom využil na spracovanie štúdie o perspektíve pri fotografovaní v krajine.[4]

V lete 1872 H. W. Vogel pricestoval novou železnicou cez Žilinu do Popradu.[5] S Karolom Divaldom sa stretol v Starom Smokovci. Divald poskytol Vogelovi niektoré chemikálie potrebné pre mokrý proces, ktoré si hosť zabudol vziať na cestu do Tatier. Spolu sa vybrali na túru do Studenej doliny, ale počasie nebolo vhodné pre fotografovanie. Na ďalších túrach bol už Vogel v sprievode horského vodcu a troch nosičov úspešný. Potom vydal aj druhý album obsahujúci tiež 18 fotografií s názvom Aus den Central-Karpathen, Bad Schmecks und Umgebung. Fotografoval pohľady zo Slavkovského štítu. Kníhkupectvo a obchod s umením Lafite & Elsner v Budapešti tento album v kazete inzerovalo v roku 1875 ako vianočný a novoročný darček.[6] Hermann Wilhelm Vogel svoje zážitky z cesty po Slovensku a našich Vysokých Tatrách tiež podrobne opísal v cestopisných zápiskoch.[7]

Dve fotografie Doliny Studeného potoka od Hrebienku od rôznych autorov sú takmer totožné. Je pravdepodobné, že pri fotografovaní albumu z výstavby Košicko-bohumínskej železnice (dole: A. Schild – E. Geissler, 1871) asistoval Karol Divald st. a nie je vylúčené, že on je autorom fotografie (hore) a do albumu ju poskytol.

H. W. Vogel a K. Divald sa nielen poznali, ale vo Vysokých Tatrách fotografovali paralelne. Svedčí o tom aj zápisnica zo zasadnutia Berlínskeho spolku priateľov fotografie z 15. 3. 1872, v ktorej sa uvádza, že Karol Divald fotograf v Prešove a člen spoločnosti ešte v zime poslal spolku pekné kabinetné fotografie južnej časti Tatier. Nezabudli pripomenúť, že fotografie severnej časti Tatier zhotovil predseda spoločnosti H. W. Vogel.[8] Kým v prípade Hermanna Vogela išlo o dve krátke návštevy v Zakopanom (1871) a v Starom Smokovci (1872), pre Karola Divalda st. bolo fotografovanie tatranskej krajiny celoživotnou témou.

Miroslav Repčák

POZNÁMKY:

1 Kleibl, Martin, Albumy: Slovenská krajina na fotografiách 19 storočia. In: Hojstričová Jana (ed.), Renesancia fotografie 19. storočia. Bratislava, VŠVU 2014, p. 189 – 223.
2 Vogel Hermann, Ein höchst einfaches Dunkelzelt. Photographische Mittheilungen 8, 1872, 196 – 197.
3 Vogel H., Eine photographische Tour in den Central-Karpathen. Photographische Mittheilungen 8, 1872, 164 – 173.
4 Vogel H., Studien über Perspective in der Landschaftsphotographie. Photographische Mittheilungen 9, 1873, 293 – 296.
5 Vogel Hermann, Photographie in den Centralkarpathen. Photographische Mittheilungen 9, 1873, s. 135 – 140.
6 Karácsonyi és újévi ajándékok … Fővárosi lapok (284), 12. 12. 1875, p. 1279; Magyarország és a nagyvilág (51), 19. 12. 1875.
7 Vogel Hermann, Photographie in den Centralkarpathen. Photographische Mittheilungen 9, 1873, s. 135 – 140.
8 Hartmann Hans, Photographische Mittheilungen 8, 1872, 1 – 7.

Príbeh fotografie

Juraj Chlpík: Identity Petržalky

Projekt Identity Petržalky som robil v rokoch 2004 až 2011. Fotil som ľudí spolu s interiérmi ich bytov a snažil som sa ukázať pestrosť ľudí, ktorí bývajú v petržalských panelákoch. Ľudia mali predstavy o bývaní v Petržalke trochu skreslené, a to som chcel zmeniť. Sociologicky je tu zastúpené veľmi široké spektrum ľudí rôznych generácií. Život je tu veľmi pestrý a pre mňa bolo okrem tejto pestrosti dôležité ukázať, ako sa človek dokáže vysporiadať s tým istým bytom, tým istým priestorom a ako si ho vie prispôsobiť, aby sa v ňom cítil dobre. Prostredie, ktoré človeka obklopuje a v ktorom žije, hovorí veľa o jeho osobnosti a záujmoch. Každý človek vo svojom byte urobí odtlačok svojej identity. Každý diptych tvorí portrét spolu s interiérom jednej izby a počet rokov, počas ktorých daný človek vo svojom byte žije. Izby som nasnímal v takom stave, v akom som ich našiel. Poprosil som ľudí, aby nič neupratovali.

Profesiou som filmár a súčasťou mojej práce je chodiť po filmových obhliadkach rôznych priestorov, bytov – takto človek objaví rôzne zaujímavé miesta. Do Petržalky som sa však málokedy dostal. Tiež som vyrastal v paneláku – v Karlovej Vsi, ale Petržalka mi prišla ako veľmi dobrá lokalita na ukázanie vzorky spoločnosti na relatívne malom, kompaktnom území sídliska. Je to vlastne prierez slovenskej spoločnosti obdobia, v ktorom projekt vznikal.

*22 rokov / years

Vzniknuté fotografie boli vo forme diptychov vystavené v roku 2006 na moste SNP, následne vznikol dokumentárny film s rozhovormi s fotografovanými ľuďmi a v roku 2011 vyšla kniha s 36 diptychmi.

Zaujímavosťou bolo, že tehotná žena, ktorú som fotil, porodila deň po fotení, a keď som krstil knihu, prišla tam už so štvorročným dieťaťom.

Juraj Chlpík
fotograf a filmár

O autorskom práve a fotografii s LITA

Odmeny z LITA dostávajú aj fotografky a fotografi
Autorky a autori nikdy dopredu nevedia, aké úspešné budú ich diela. Za každé použitie diela im však patrí odmena. To platí aj v prípade hromadného používania – teda vtedy, keď ide o veľký počet diel a autorov súčasne. Príkladom takéhoto používania je vypožičiavanie kníh v knižniciach, za ktoré patria autorom odmeny. Tie prostredníctvom LITA platí autorom štát.

Rátajte s LITA
LITA pravidelne zabezpečuje odmeny širokému okruhu autoriek a autorov. Robí to na základe kolektívnej správy práv. Málo známy termín pomenúva hromadné udeľovanie súhlasu na použitie diel, s tým spojený hromadný výber odmien a ich vyplácanie autorkám a autorom. Kolektívna správa práv funguje tam, kde si autorky a autori nedokážu zabezpečiť odmeny za používanie svojich diel samostatne. V takých prípadoch ich zastupujú organizácie kolektívnej správy práv. Jednou z nich je aj LITA.

LITA vyberá odmeny aj pre fotografky a fotografov
LITA zastupuje autorky a autorov z oblasti literatúry, divadla, audiovízie aj výtvarného umenia, vrátane fotografiek a fotografov. Všetkým týmto autorom sprostredkúva odmeny za používanie ich diel. Ide o odmeny za rôzne hromadné použitia – fotografky a fotografi ich môžu získať napríklad za knižničné výpožičky publikácií, v ktorých sú uverejnené ich diela. Ďalším zdrojom sú aj fotografie uverejnené v tlači alebo na internete, odkiaľ môžu byť kopírované prostredníctvom fotokopíriek a podobnej elektroniky (tzv. reprografické rozmnožovanie). Nárok na odmenu majú autori aj v tom prípade, ak sa ich fotografie vyskytnú vo filmoch či seriáloch a v neposlednom rade pri predaji ich fotografií na trhu s umením.

Ako sa prihlásiť o odmeny z LITA?
Nahlasovanie do LITA je jednoduché, bezplatné a dá sa vybaviť online. Stačí sa **zaregistrovať na portáli Moja LITA – moja.lita.sk** a do svojho konta nahrať osobné údaje a informácie o svojich dielach a ich použitiach.

Nahlasovaním diel a ich použití autorky a autori dopĺňajú údaje potrebné na korektné rozpočítanie odmien. Tie sa môžu po sčítaní šplhať aj na niekoľko stoviek eur pre jednotlivca. Odmeny za použitie fotografií v roku 2023 dostanú ich autorky a autori do konca septembra 2024.

Nahláste svoje fotografie a ich použitia do LITA už do 31. januára 2024
O odmeny sa môžu uchádzať všetky autorky a autori publikovaných fotografií. Nahlásiť ich do LITA je možné počas celého roka – **tohtoročné použitia svojich fotografií teda môžu autorky a autori nahlasovať už teraz a v novom roku najneskôr do 31. januára 2024.**

V prípade, ak by autorky a autori chceli nahlásiť staršie použitia svojich diel, stačí vykonať rovnaké kroky. Odmeny im na účet prídu, hoci s istým oneskorením. Za takéto použitia fotografky a fotografi získajú financie po troch rokoch, kedy sa rozpustí tzv. rezervný fond pre odmeny za použitia z príslušného roku. Čiže ak nahlásia svoje diela a ich použitia z roku 2020, odmeny za ne dostanú pri rozpustení rezervného fondu v roku 2024 (odmeny za použitia v roku 2020 totiž LITA vypláca v septembri 2021, odkedy sa počíta trojročná lehota do rozpustenia rezervného fondu). Do LITA preto môžu autorky a autori v tejto chvíli nahlasovať tohtoročné použitia svojich diel (z roku 2023), ale aj staršie použitia z rokov 2020, 2021 a 2022.

Viac o nahlasovaní diel na www.lita.sk/nahlasovanie.

Kamila Sopková

LITA, autorská spoločnosť, je občianske združenie autoriek a autorov z oblasti literatúry, divadla, audiovízie a výtvarného umenia. Pomáhame autorom starať sa o ich práva a používateľom uľahčujeme získať súhlas na použitie diel. Viac môžete zistiť na www.lita.sk.

FOTOGRAFICKÉ KURZY

KURZY PRE DOSPELÝCH

ŠKOLA DIGITÁLNEJ FOTOGRAFIE
PRE ZAČIATOČNÍKOV

Termín: október – december 2023, začíname v pondelok 2. 10. 2023 (spolu 12 stretnutí, od 18:00 do 20:00)

Cena: 300 eur

Na kurze si definujeme základné pojmy a princípy z fotografickej praxe – zloženie fotoaparátu, clona, čas, filtre a doplnkový materiál. Vysvetlíme si postupy pri fotografovaní krajiny, portrétu a zátišia. Po kurze budete dokonale ovládať manuálne nastavenie svojho fotoaparátu. Kurzom vás budú sprevádzať Jana Kirschner a Pavol Breier.

ŠKOLA DIGITÁLNEJ FOTOGRAFIE
PRE MIERNE POKROČILÝCH

Termín: október – december 2023, začíname v stredu 4. 10. 2023 (spolu 11 stretnutí, od 17:30 do 20:30)

Cena: 400 eur

Kurz je určený pre všetkých, ktorí fotografujú a chcú sa dostať ďalej. Skúsiť techniky, ktoré nepoznajú a nedajú sa vyčítať z kníh, chcú experimentovať. Kurzom vás budú sprevádzať Petra Cepková a Jozef Sedlák.

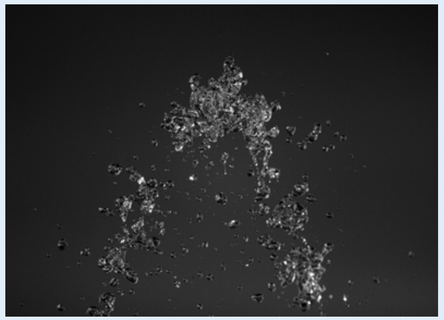

DETSKÝ FOTOGRAFICKÝ KRÚŽOK POČAS ŠKOLSKÉHO ROKA 2023/2024

Aj v školskom roku 2023/2024 plánujeme pre deti otvoriť detský fotografický krúžok. Deti sa stretávajú raz do týždňa v priestoroch Stredoeurópskeho domu fotografie na 3. poschodí.

Detský krúžok v pondelok v čase od 15:30 do 17:30 – začiatočníci – lektorky budú sprevádzať deti pri objavovaní sveta fotografie.

Detský krúžok v piatok v čase od 15:30 do 17:30 – pokročilí – deti nadviažu na svoje znalosti z minulého roku a budú sa spolu s naším lektorom venovať témam a technikám, ktoré ešte nestihli.

INDIVIDUÁLNE KURZY

Stretnete sa len vy a lektor. Zdokonalíte sa v téme a problematike len podľa vašich preferenií – ateliér, reportáž či fotografia krajiny. Odporučíme vám vhodného lektora a zariadime všetko potrebné.

Pre podrobnejšie informácie kontaktujte Luciu Matejovičovú, email: matejovicova@sedf.sk, tel: 0905 127 185 a sledujte www.sedf.sk.

KALENDÁRIUM

BRATISLAVA

FOG
Kúpeľná 1
28. 9. – 18. 11. 2023
Dita Pepe (CZ): O láske k sebe samej
kurátor: Dušan Kochol

december 2023 – február 2024
Zuzana Mináčová
kurátor: Dušan Kochol

Múzeum fotografie
Prepoštská 4
do 29. 10. 2023
Béla Petrik
kurátor: Jozef Sedlák

1. 11. – 22. 12. 203
Kolorovaná fotografia
kurátori: Pavel Scheufler CZ),
Lucie Horucková (CZ)

1. 11. 2023 – 30. 5. 2024
Z depozitu Múzea fotografie
Album fotografií Karola Plicku
z roku 1930
kurátor: Martin Kleibl

Slovak Press Photo
Ventúrska 9
3. 10. – 19. 11. 2023
Matej Kalina – Prečo nie?

21. 11. – 22. 12. 2023
Filip Figeľ: Obrazy zeme

Hviezdoslavovo námestie
do 31. 10. 2023
12. ročník Slovak Press Photo 2023

Galéria F 19
Lazaretská 19
4. 11. – 22. 12. 2023
Peter Župník:
K obrazu môjmu
kurátor: Juraj Mojžiš

Slovenská výtvarná únia
Dostojevského rad 2
1. 11 – 19. 11. 2023
Maryam Firuzi (IR):
Čítanie ulíc Teheránu
kurátori: Lois Lammerhuber (AT),
Florence Drouhet (FR)

Cohar Dashti (IR):
Fragmenty spomienok
kurátori: Lois Lammerhuber (AT),
Florence Drouhet (FR)

Miro Nôta: Portréty
kurátor: Juraj Mojžiš

Slovenská výtvarná únia
Dostojevského rad 2 (plot)
1. 11. – 30. 11. 2023
Fotografie z archívu ŠTB
1970 – 1989
kurátorka: Ľudmila Pastierová

Stredoeurópsky dom fotografie
Prepoštská 4
Galéria Martina Martinčeka
3. 10. – 29. 10. 2023
Rudo Sikora: Koniec sveta –
50 years ago
kurátorka: Katarína Bajcurová

1. 11. – 22. 12. 2023
Gabriel Garcin (FR):
Život je inde
Galéria Profil

3. 10. – 29. 10. 2023
Mnohopočetná podstata času (RUM)
kurátorka: Cristina Moraru

1. 11. – 22. 12. 2023
Hra na štvrtého (Tono Stano,
Rudo Prekop, Michal Pacina)
kurátori: Tono Stano, Rudo Prekop

Umelecký klub Studňa
Prepoštská 4
1. 11. – 30. 12. 2023
Blanka Lamrová (CZ): Strážnice
kurátorka: Štěpánka Bieleszová

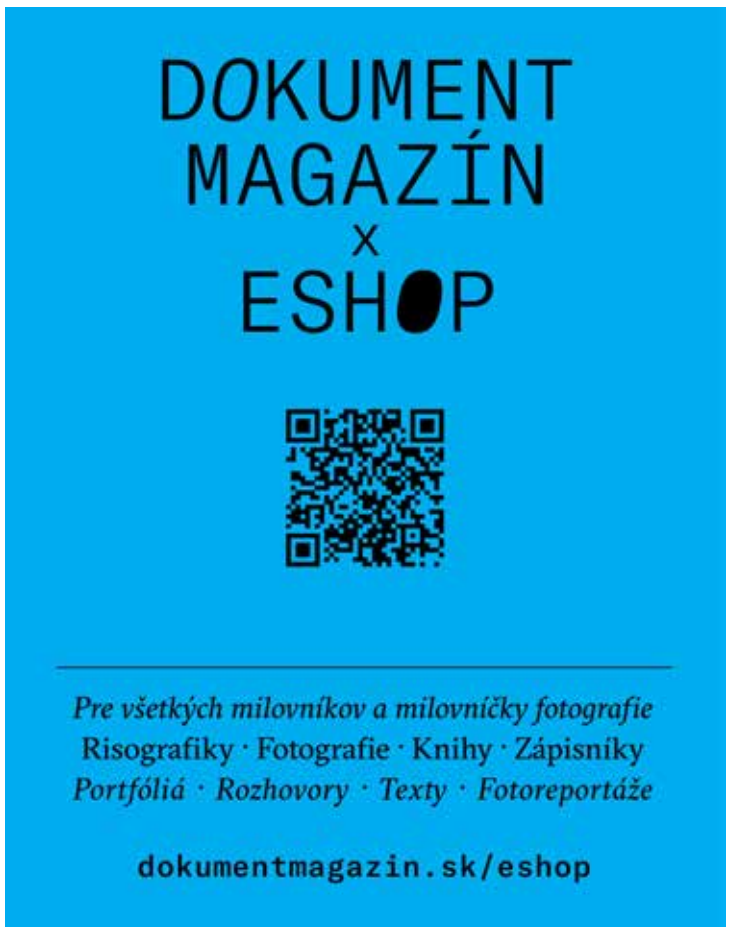

Mnohonásobná podstata času |cartoline | Matei Bejenaru | Intre doua lumi |
Muzeul Politehnic Iasi | **2009**

Rudo Sikora | Habitat

Staromestské kultúrne centrum
Pistoriho palác
Štefánikova 25
5. – 30. 11. 2023
Jasná pamäť (DE)
kurátor: Walter Bergmoser

Inštitút Liszta
Maďarské kultúrne centrum
Štefánikova 1
4. – 30. 11. 2023
Zoltán Berkméri (HU):
Citlivý dekadent
kurátor: Péter Baki (HU)

Galérie Phoinix
Štetinova 1
Jana Šturdíková: Dom
kurátor: Tomáš Pospěch (CZ)

Open Gallery
Baštová 5
4. – 30. 11. 2023
ITF Opava (CZ): Šťastný stesk
kurátor: Vladimír Birgus

Poľský inštitút
Nám. SNP 27
5. – 30. 11. 2023
Iwona Germanek:
Ružová neexistuje
kurátor: Vladimír Birgus

České centrum
Prepoštská 6
1. – 30. 11. 2023
Jiří Turek (CZ): Afganistan
kurátorka: Míla Dubská

Galéria F7
Františkánske nám
4. – 30. 11. 2023
Pavel Vavroušek (CZ):
Posledná dedina
kurátor: Tomáš Pospěch (CZ)

Galéria mesta Bratislavy
Panská ul.
4. 11. 2023 – 18. 2. 2024
Karina Golisová (SK),
Pavel Dias (CZ),
Tibor Huszár (SK):
Archív skrytých významov
kurátorka: Michaela Urbanová

Dom umenia
nám SNP
1. – 30. 11. 2023
Bryan Adams (CAN)
Michael Drinkhahn (DE),
Mathew Humphrey (CAN)
Stefan Olah (AT): Zoológia
kurátor: Thomas Licek (AT)
Global Peace Photo Award 2022
Výber diel zo súťažnej celosvetovej
novinárskej výstavy

Rakúske kultúrne fórum
Hodžovo nám. 1
4. – 22. 12. 2023
Inge Morath (AT) –
K storočnici narodenia
kurátor: Kurt Kaindl (AT)

Univerzitná knižnica
Výstavná sieň
Michalská
Jiří Turek (CZ), Jana Jaburková (CZ):
CityLOVE
kurátorka: Mila Dubská

PREŠOV

Slovensko – ukrajinské kultúrne a informačné centrum
ul. Janka Borodáča 5
do 20. 10. 2023
Štefan Markovič – Anton Hričan
Chlapci z Hrnčiarskej ulice

TRENČÍN

Galéria M. A. Bazovského
Palackého 27
19. 10. 2023 – 2. 12. 2023
Ladislav Kobza: Fotograf v čase
kurátorka: Ela Porubänová

ZVOLEN

Galéria na Tehelnej
Tehelná 4
9. 11. – 7. 12. 2023
Gusto Hegeduš:
ART-ISTI – Reflexie
kurátorka: Janka Kolláriková

MARTIN

Slovenská národná knižnica
Nám. Jozefa Cígera Hronského 1
27. 10. 2023 – 31. 01. 2024
51. ročník celoštátnej výstavy
AMFO 2023

Turčianska knižnica
Divadelná 5
27. – 29. 10. 2023
Predstavujeme vám porotu
a lektorov AMFO 2023

Turčianske kultúrne stredisko
Divadelná 3
30. 10. 2023 – 12. 11. 2023
Prestavujeme vám porotu
a lektorov AMFO 2023

Outdoor
3. 10. 20123 – 29. 02. 2024
Chaotický svet – odporúčaná téma
AMFO 2023
Kurátorka: Zuzana Pustaiová

Outdoor
Pešia zóna
26. 10. – 30. 12. 2023
Fotografia 2023
70. výročie fotoklubu
Karola Plicku

Slovenské komorné divadlo
Divadelná 1
12. 10. – 01. 12. 2023
43. ročník Národní
soutěže fotografie

Galéria Vitrínka
18. 9. – 6. 11. 2023
DOMOV

Múzeum Andrej Kmeťa
Andreja Kmeťa 22
17. 10. – 2. 12. 2023
IDENTITA

PIEŠŤANY

ARTA
Kollárova 2
Pouličná galéria Vitrínky

27. 10. 2023 – 28. 1. 2024
Soňa Maletz – Nedeľa
Kurátorka: Ema Lančaričová